

Onderzoek naar meiden en moeders in de residentiële opvang

Houvast: De ontwikkeling van een bij dakloze jongeren passende interventie

*Astrid Altena
Irene Jonker
Judith Wolf*

*Onderzoekscentrum maatschappelijke zorg
Universitair Medisch Centrum St Radboud Nijmegen
Nijmegen, mei 2009*

Colofon

Onderzoek: Meiden en moeders in de residentiële opvang

Financier: VSB fonds en Stichting Anu

Eindverantwoordelijke &
projectleiding: Prof. dr. J. Wolf

Projectuitvoering: Drs. A. Altena, Drs. I. Jonker & Prof. dr. J. Wolf

Technische ondersteuning: Ger van Gils

© Onderzoekscentrum maatschappelijke zorg, UMC St Radboud Nijmegen

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd en of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het UMC St Radboud Nijmegen, het Onderzoekscentrum maatschappelijke zorg.

Inhoudsopgave

1	Opzet en uitvoering van het onderzoek	5
1.1.	Aanleiding en doelstelling.....	5
1.2.	Focus residentiële meiden en -moeders.....	5
1.3.	Methode van onderzoek.....	6
2	Profiel, bestaansvoorwaarden en achtergrond	7
2.1	Sociaal-demografische kenmerken	7
2.2	Burgerlijke staat, persoonlijke relatie en kinderen.....	7
2.3	Recente woonsituatie	8
2.4	Inkomen en schulden	8
2.5	Opleiding.....	8
2.6	Daginvulling en werk	8
2.7	Religie.....	9
2.8	Dakloosheid en achtergrond.....	9
3	Lichamelijke & psychische gezondheid en middelengebruik.....	10
3.1	Lichamelijke gezondheid	10
3.2	Psychische gezondheid.....	10
3.3	Middelengebruik.....	11
3.4	Comorbiditeit.....	11
4	Contacten en ervaren steun	12
4.1	Relatie met familie.....	12
4.2	Sociale relaties.....	13
4.3	Ervaren steun.....	14
5	Veiligheid	14
6	Kwaliteit van leven.....	15
6.1	Objectieve kwaliteit van leven	15
6.2	Subjectieve kwaliteit van leven.....	15
6.3	Begeleidingswensen	16
6.4	Toekomstwensen	17
7	Opvang en hulpverlening.....	18
7.1	Opvang en hulpverlening in heden en verleden.....	18
7.2	Gewenste en ontvangen hulp & juiste hulp.....	18
7.3	Vraag- en aanbod configuraties	21
7.4	Ervaren baat	23
8	Samenvatting en conclusies.....	24
8.1	Profiel en functioneren	24
8.2	Op meiden en moeders toegesneden begeleiding	26
9	Literatuur	28
	Bijlage 1 Tabellen met gegevens over meiden en moeders in de opvang	29
	Bijlage 2 Tabellen met verschillen tussen meiden en moeders in de opvang.....	46

1 Opzet en uitvoering van het onderzoek

1.1 Aanleiding en doelstelling

Een bij dakloze jongeren passende interventie heeft in Nederland al jaren hoge prioriteit. Ook bij de opvangsector en de centrumgemeenten is er grote behoefte aan meer inzicht in het profiel van dakloze jongeren¹ en in het verbeteren en verder onderbouwen van de begeleiding en ondersteuning van deze groep. Bij het Onderzoekscentrum maatschappelijke zorg (Omz) van het Universitair Medisch Centrum St Radboud Nijmegen is er onderzoek gedaan om aan deze behoefte tegemoet te komen. De doelstellingen van dit project "Houvast" zijn:

1. Het ontwikkelen van een interventie die de zelfredzaamheid en zelfstandigheid van dakloze jongeren vergroot en hun kwaliteit van leven verbetert.
2. Overdracht van de interventie naar voorzieningen voor dakloze jongeren in Nederland.

1.2 Focus residentiële meiden en -moeders

Dakloze jongeren vormen een heterogene groep. Het project "Houvast" richt zich vooral op de zogenoemde "zorggroep", bestaande uit jongeren met de meest ernstige en complexe problemen. De algemene definitie die wij hanteren voor 'zwerfjongeren' - opgesteld door het ministerie van VWS - is: 'jongeren tot 25 jaar met meervoudige problemen, die dakloos zijn of in de opvang verblijven'. Jongeren die met hun ouders in de opvang verblijven vallen niet onder deze definitie.

Dit onderzoek richt zich specifiek op de positie en het profiel van meiden en moeders in de opvang en aan wat op hun situatie toegesneden begeleiding omvat. Het gaat om de zogenaamde residentieel dakloze groep meiden en moeders, dat is de groep die staat ingeschreven bij instellingen voor maatschappelijke opvang. Zij verblijven op het moment van het onderzoek in opvang- of begeleid wonen voorzieningen.

De reden dat we binnen dit project specifiek aandacht besteden aan de groep meiden en moeders in de opvang is omdat beschikbare beschrijvingen van de groep jongeren doorgaans weinig tot geen zicht geven op de meiden, waaronder ook zwangere meiden en moeders. Bekend is wel, dat zij in een zeer kwetsbare situatie verkeren. Denk onder meer aan ervaringen met huiselijk, waaronder seksueel geweld, zwangerschap en moederschap en een verhoogd risico op het zich prostitueren bij een verblijf op straat. Zij vormen veelal rond een kwart van de totale groep jongeren. Hun aantallen zijn in onderzoek vaak te klein om een goed beeld van hen te kunnen schetsen. Ook in bestaande beschrijvingen van methodieken wordt meestal geen melding gemaakt van wat specifiek in de aanpak bij meiden nodig is.

Onderhavig onderzoek heeft de volgende onderzoeksvragen:

1. Wat is het profiel van meiden/moeders in de opvang?
2. Wat is de psychische/lichamelijke toestand van deze meiden/moeders?
3. Wat vinden ze van de begeleiding die ze krijgen?
4. Aan welke hulp hebben meiden/moeders in de opvang behoefte?
5. Hoe is de afstemming tussen de door hen gewenste hulp en de ontvangen hulp?

¹ Omdat de term 'zwerfjongeren' beladen is en jongeren zich ook niet met deze term identificeren, vermijden wij het gebruik van deze term zoveel mogelijk.

1.3 Methode van onderzoek

Om zicht te krijgen op de positie en het profiel van meiden en moeders zijn vanaf medio november 2007 in de opvang interviews gedaan met deze groep. Omdat er in elke opvangvoorziening in een gegeven tijd hooguit vijf à zes meiden verblijven, hebben wij voor het doen van de interviews alle pensions en begeleid wonenvoorzieningen voor jongeren in Nederland als uitgangspunt genomen, waarbij is gelet op een evenwichtige spreiding over het land (i.e. zichtpensions, woonfeyers, kamers met kansen, kamertrainingstrajecten etc.).

De opvangvoorzieningen zijn telefonisch benaderd voor deelname aan het onderzoek. Tijdens dit gesprek is informatie ingewonnen over het type voorziening, de capaciteit en het aantal meiden dat op dat moment in de voorziening verbleef. Alle meiden onder de 25 jaar kwamen in aanmerking voor deelname. Voorafgaand aan het interview is schriftelijke toestemming gevraagd aan de meiden. Wanneer de meiden jonger waren dan 18 jaar is één van de ouders gevraagd de toestemmingsverklaring te ondertekenen. Het afnemen van de vragenlijst duurde ongeveer anderhalf uur. Veertien getrainde interviewers hebben tot eind maart 2008 interviews afgenomen in 36 voorzieningen. In totaal zijn 81 meiden en 57 moeders geïnterviewd. De meiden ontvingen voor het interview een vergoeding van €15.

De vragenlijst bestond uit een mondeling en een schriftelijk gedeelte. Het zelfrapportage gedeelte bevatte voornamelijk vragen die gevoelige onderwerpen aansneden. De verwachting was dat de meiden deze vragen minder makkelijk zouden beantwoorden in een face-to-face interview dan wanneer ze de vragenlijst zelf konden invullen. Bovendien zijn de gebruikte instrumenten in de vragenlijst veelal als zelfrapportage-instrument ontwikkeld en ook als zodanig getest op betrouwbaarheid en validiteit.

Gestandaardiseerde (internationale) instrumenten die we hebben gebruikt, zijn:

- De Center for Epidemiological Studies Depression Scale (Ces-D; Radloff, 1977; Hanewald, 1987)
- De verkorte kwaliteit van levenlijst van Lehman (Lehman, 1995)
- Het Quality of Life and Care instrument (Wennink e.a., 2004)
- Screeningsinstrument Psychische Stoornissen (SPsy) (Oort e.a., 2006; Goodman, 1997)
- International Classification of Diseases (ICD) (Reinking e.a., 1998)

2 Profiel, bestaansvoorwaarden en achtergrond

2.1 Sociaaldemografische kenmerken

- De onderstaande gegevens zijn gebaseerd op 138² meiden die verblijven in een opvangvoorziening in Nederland, waarvan iets minder dan de helft, 41%, (n=57) bestaat uit moeders.
- Gemiddeld zijn de meiden 20 jaar (minimaal 15 en maximaal 24). De groep meiden met kinderen is gemiddeld bijna een jaar ouder dan de groep zonder kinderen³.
- 90% heeft de Nederlandse nationaliteit, 2% heeft de Marokkaanse nationaliteit en 8% een andere. 79% van de meiden is in Nederland geboren en 51% heeft één of twee ouders die niet in Nederland zijn geboren. Dit betekent dat volgens de CBS definitie ongeveer de helft van de meiden allochtoon is.
- Een meerderheid van 55% van de groep woonde oorspronkelijk in een twee-oudergezin. Eén derde woonde bij hun moeder en twee meiden woonden bij hun vader. Verder komt 4% uit een pleeggezin of was inwonend bij anderen en 3% woonde bij adoptief ouders.
- De meiden woonden vroeger thuis met gemiddeld bijna drie andere kinderen. Iets meer dan de helft (54%) had één of twee broers en/of zussen en 39% stamt uit grotere gezinnen tot en met 13 kinderen (geldt voor twee personen).

2.2 Burgerlijke staat, persoonlijke relatie en kinderen

- Bijna alle meiden (98%) zijn niet getrouwd (geweest). Twee van de meiden zijn gescheiden en één is er getrouwd.
- Iets meer dan de helft (57%) van de meiden geeft aan een vaste partner te hebben.
- Van de 41% (n=57) meiden die moeder zijn, heeft 32% (n=44) één kind, 9% (n=12) heeft twee kinderen en één moeder heeft drie kinderen.

² Soms zijn er in de analyses lagere aantallen gebruikt omdat de meiden op sommige vragen missende waarden hadden.

³ Voor een groot aantal kenmerken en gedragingen is ook nagegaan of meiden met kinderen verschillen van meiden zonder kinderen. Waar er statistisch significante verschillen bestaan, vermelden we die in de tekst. Statistisch significante verschillen zijn te beschouwen als 'echte' verschillen die niet aan het toeval kunnen worden toegeschreven. Het is daarbij gebruikelijk een significantieniveau van 5% aan te houden. Maar een kleine steekproef maakt het moeilijker om significante verschillen aan te treffen. Gezien de relatief kleine steekproef hanteren we hier een significantieniveau van 10%. Dat betekent dat er nog altijd 10% kans bestaat dat het gevonden verschil op toeval berust.

2.3 Recente woonsituatie

- De belangrijkste slaaplocaties van de meiden – er konden er meerdere worden genoemd - in de maand voorafgaand aan het interview waren:
 - Speciale woonvoorzieningen voor jongeren (75%)
 - Bij familie, vrienden, kennissen of klanten (in het geval van prostitutie) (44%)
 - Een eigen (huur- of koop)woning (17%).
 - Een woonvoorziening van de maatschappelijke opvang (9%)
 - De nachtopvang (3%).
- Gemiddeld verbleven de meiden bijna 10 maanden (9.7) in de voorziening waar het interview werd afgenomen, al zijn daarbij grote verschillen (standaarddeviatie van 11,5 maanden).

2.4 Inkomen en schulden

- De groep had in het jaar voorafgaand aan het interview gemiddeld (bijna) twee inkomstenbronnen. Bijna de helft van de meiden (46%) had in deze periode werk met een arbeidscontract en nog eens een vijfde (19%) werkte zonder contract. De jonge moeders hadden minder vaak inkomen uit werk met een arbeidscontract (36%) dan meiden zonder kinderen (53%). Iets meer dan de helft van de groep (53%) beschikte in de betreffende periode nog over andere bronnen van inkomen, zoals alimentatie, giften of een erfenis. Ruim een derde (36%) ontving een bijstand- of daklozenuitkering en bijna een derde (31%) een andere uitkering (ziekte, arbeidsongeschiktheid, werkloosheid, Wajong)⁴.
- Van de groep moeders verkrijgt 2% inkomsten uit illegale activiteiten, zoals diefstal, bedelen of prostitutie. Onder de niet moeders bedraagt het percentage met illegale inkomsten 13. Voor alle meiden gezamenlijk gaat het om 8%.
- Bijna driekwart (71%) van de meiden heeft schulden. De hoogte van het schuldbedrag is gemiddeld bijna € 5.300 (SD= 5697), met een bandbreedte tussen de € 40 en € 30.000.

2.5 Opleiding

- Het opleidingsniveau is laag: 45% heeft geen of alleen lager onderwijs genoten, 37% heeft voortgezet onderwijs gehad en 18% vervolgonderwijs in de vorm van een MBO-, HBO- of WO-opleiding.

2.6 Dagingvulling en werk

- Tweederde (68%) van de meiden heeft een vaste dagingvulling. Voor het grootste deel van de groep, ruim een derde (37% van alle meiden), bestaat die dagingvulling uit een opleiding of studie. Iets meer dan een kwart (27%) heeft werk, waarvan de ruime meerderheid (17% van de gehele groep) een reguliere betaalde baan heeft en verder komen werkervaringsplaatsen voor en deelname aan arbeidsreïntegratieprojecten. Weinig meiden (3%) houden zich bezig met vrijwilligerswerk of met activiteiten in een

⁴ Tien personen hebben of hadden in het jaar voorafgaande aan het interview beide uitkeringen.

dagactiviteitencentrum of dagopvang. Wel zegt 18% een andere daginvulling te hebben; het betreft dan bijvoorbeeld de zorg voor een kind of therapie.

- Moeders hebben vaker een vaste dagbesteding (81%) dan meiden zonder kinderen (59%). Opleidingen en de zorg voor kind(eren) zijn hun belangrijkste bezigheden.

2.7 Religie

- 45% van de meiden heeft geen religieuze achtergrond. Een derde (32%) heeft een katholieke achtergrond, 4% is van huis uit Nederlands Hervormd, 4% is gereformeerd en 12% is moslim.
- Twee derde van de meiden (67%) geeft aan niet religieus actief te zijn. Een vijfde is een beetje actief (21%) en 11% is actief.

2.8 Dakloosheid en achtergrond

De gemiddelde leeftijd waarop de meiden hun oorspronkelijke woonsituatie verlieten was 16 jaar.

Er wordt een groot aantal factoren genoemd die meespeelden bij het verlaten van de oorspronkelijke woonsituatie. De vaakst genoemde factoren zijn:

- 'Veel ruzie' (63%), en;
- Slecht contact met (stief)moeder (43%).

Als de categorieën lichamelijke, emotionele en seksuele mishandeling worden samengevoegd, blijkt dat 41% van de meiden (mede) vanwege mishandeling de oorspronkelijke woonsituatie heeft verlaten:

- Emotionele mishandeling is met 38% de meest voorkomende vorm van mishandeling. Deze vorm van mishandeling wordt door de moeders in de groep minder genoemd als factor;
- Van seksueel misbruik is bij 10% van de meiden sprake, en;
- Lichamelijke mishandeling speelde bij 23% van de meiden in de vroegere situatie mee.

Een aanzienlijk deel (29%) blijkt door de (stief)ouders het huis uitgezet. Een slecht contact met de (stief)vader speelde bij ruim een kwart van de meiden mee (26%). Een aantal andere zaken dat wordt genoemd zijn: het niet geaccepteerd worden van een vriend of vriendin (17%), financiële problemen (16%), zwangerschap (12%), alcoholverslaving van één van de ouders (12%), een slecht contact met broers (11%) en problemen op school (10%).

De meiden verbleven sinds het verlaten van hun oorspronkelijke woonsituatie op verschillende plekken. Ruim vier vijfde (84%) heeft enige tijd in een (woon)voorziening voor jongeren doorgebracht en drie kwart (74%) verbleef tijdelijk bij familie, vrienden, kennissen of klanten (in het geval van prostitutie). Een derde (34%) kwam terecht in een eigen zelfstandige woning (huur of koop) en bijna een derde (30%) kon permanent terecht bij familie, vrienden of kennissen. Verder verbleven meiden in speciale woonvoorzieningen, zoals voorzieningen voor dakloze mensen, begeleid wonen en sociaal pensions (28%) en vormen van psychiatrische opvang (20%). Ongeveer een tiende van de meiden heeft ooit op straat overnacht (14%), verbleef in de nachtopvang (12%) of was in een gevangenis/huis van bewaring (8%).

3 Lichamelijke & psychische gezondheid en middelengebruik

In dit hoofdstuk wordt de gezondheidstoestand van de meiden en het middelengebruik beschreven en komen ook de combinaties van deze problemen aan de orde.

3.1 Lichamelijke gezondheid

Om een beeld te krijgen van de lichamelijke gezondheid van de meiden, is gevraagd naar 14 specifieke gezondheidsklachten.

- 86% van de meiden zegt in de 30 dagen voorafgaand aan het interview last te hebben gehad van lichamelijke klachten. Het ging om gemiddeld bijna drie klachten. De moeders hebben gemiddeld 2,1 klachten en de meiden zonder kinderen drie. De meest voorkomende klachten zijn aandoeningen van het zenuwstelsel en de zintuigen (bijvoorbeeld hoofdpijn; 60%), aandoeningen van spieren/skelet/bindweefsel, waaronder rugpijn (46%), klachten met betrekking tot het maag-/darmstelsel (35%) en aandoeningen van de luchtwegen (24%).
- Moeders hebben minder last van ontstekings-, infectie- of parasitaire ziekten: 7% van hen geeft aan daar in de afgelopen maand last van te hebben gehad tegen 24% van de groep zonder kinderen (17% voor de hele groep). Aandoeningen van het zenuwstelsel en de zintuigen komen bij de moeders ook minder voor: de helft heeft daar in de afgelopen 30 dagen last van gehad tegen twee derde van de groep zonder kinderen. Ook worden moeders minder geplaagd door maag- of darmklachten (25% tegen 43%) en rapporteren zij minder huidklachten (9% tegen 24%).
- Bijna een derde meldt gebitsklachten en 72% is in de afgelopen twee jaar behandeld door een tandarts.
- De overgrote meerderheid van de geïnterviewde groep meiden is verzekerd tegen ziektekosten en/of tandartskosten; 55% beschikt over een basisverzekering met aanvullende verzekering en 41% over alleen een basisverzekering.

3.2 Psychische gezondheid

Van de psychische gezondheid zijn depressieve verschijnselen in kaart gebracht en ook hyperactiviteit en emotionele problemen.

- 58% van de meiden heeft in de week voorafgaand aan het interview symptomen gehad die wijzen op de aanwezigheid van depressie.
 - 43% heeft in de afgelopen twee weken veel over de dood nagedacht.
 - 27% heeft het gevoel gehad dood te willen zijn.
 - 21% heeft in die periode aan zelfmoord gedacht.
 - 6% zegt in het afgelopen half jaar een zelfmoordpoging te hebben gedaan.

Als wordt gevraagd of de meiden ooit in hun leven een zelfmoordpoging hebben ondernomen, antwoordt 37% bevestigend.

- Op een 10-puntsschaal (0 = niet waar tot 10 = zeker waar) scoren de meiden door middel van zelfrapportage:
 - Een 4,3 voor hyperactiviteit/aandachtstekortproblemen (bijvoorbeeld rusteloos, overactief, gemakkelijk afgeleid).
 - Een 4,5 voor emotionele problemen (bijvoorbeeld vaak ongelukkig, voor veel bang).
- Wat betreft psychische problemen is er een aantal verschillen tussen meiden met en zonder kinderen. De moeders melden over het algemeen minder psychische problemen. Zo lijdt 46% van de moeders versus 66% van de niet moeders aan depressieve verschijnselen. Bijna de helft van de groep zonder kinderen (49%) heeft in het afgelopen half jaar wel eens langere tijd veel over de dood gedacht tegen een derde (33%) van de moeders. Een langere periode het gevoel hebben liever dood te zijn komt onder moeders ook minder voor: 15% tegen 36% onder de groep zonder kinderen. Moeders hebben in het afgelopen half jaar ook minder aan zelfmoord gedacht dan meiden zonder kind: 11% versus 27%. Verder hebben de moeders minder last van hyperactiviteit/aandachtstekortproblemen en emotionele problemen.

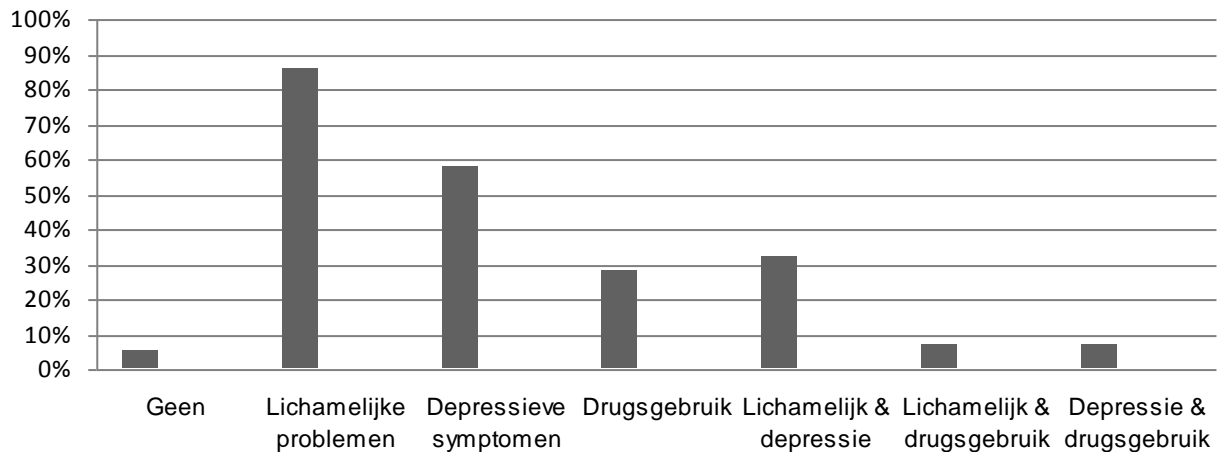
3.3 Middelengebruik

- De helft van de groep (51%) heeft in de 30 dagen voorafgaand aan het interview pijnstillers gebruikt (zoals paracetamol), 8% slaapmiddelen, 6% antidepressiva, 5% kalmeringsmiddelen en 3% antipsychotica. De moeders in de groep zijn terughoudender met medicijngebruik: 49% gebruikt medicijnen, terwijl dat 78% is in de groep zonder kinderen.
- Ruim 80% van de meiden zegt nooit tot hooguit vier keer per maand alcohol te drinken, terwijl 17% twee tot drie keer per week of vaker alcohol nuttigt.
- Ongeveer een kwart van de groep (26%) gebruikt (bijna) dagelijks cannabis. Vier meiden gebruiken (bijna) dagelijks amfetaminen, drie methadon en twee medicijnen voor roes en één gebruikt cocaïne. Dagelijks drugsgebruik komt significant minder voor in de groep moeders (18%) dan in de groep zonder kinderen (33%).

3.4 Comorbiditeit

- Wanneer lichamelijke problemen, depressie en drugsgebruik gecombineerd voorkomen, spreken we van comorbiditeit (zie figuur 1). 44% van de meiden heeft een combinatie van twee van genoemde klachten. Het gaat dan overwegend om lichamelijke klachten in combinatie met depressie (75% van de meiden met comorbiditeit) en in mindere mate om lichamelijke klachten en drugsgebruik (18% van de meiden met comorbiditeit). 16% van de meiden heeft problemen op alle drie de gebieden. De totale comorbiditeit is significant lager voor moeders.

Figuur 1. Prevalentie & comorbiditeit van lichamelijke problemen, drugsgebruik en depressieve symptomen drugsgebruik (percentages zijn berekend over de totale groep meiden)

4 Contacten en ervaren steun

In dit hoofdstuk wordt de mate waarin meiden contact hebben met familie en vrienden behandeld. Naast de frequentie van het contact, besteden we aandacht aan de intensiteit van de ervaren steun van familie en vrienden.

4.1 Relatie met familie

- Een derde (34%) heeft dagelijks telefonisch contact met familie en ruim een derde (39%) heeft minimaal eenmaal per week contact. Bijna een vijfde (18%) heeft minstens één maal per maand telefonisch contact met familie en 7% minder dan een maal per maand. Een heel klein deel (2%) heeft helemaal geen telefonisch contact meer met familie.
- 15% van de meiden ontmoet dagelijks een familielid en 40% ziet minstens een maal per week iemand van de familie. Voor 39% ligt de frequentie van de ontmoetingen met familie lager dan wekelijks en 7% van de meiden ontmoet nooit iemand van de familie. De moeders onder de meiden hebben gemiddeld vaker (dagelijks) contact met de familie (zowel telefonisch als door ontmoetingen).
- Op basis van twee vragen is de gemiddelde frequentie van familiecontacten berekend (vijfpuntsschaal van 1 = helemaal niet en 5 = minstens één keer per dag). De gemiddelde frequentie van familiecontacten is 3,7 (SD = 0,9).

4.2 Sociale relaties

- Iets meer dan de helft (56%) van de meiden heeft minstens een keer per dag telefonisch contact met een vriend of kennis en bijna een derde (30%) heeft dat contact één of meermalen per week. Voor 9% is de frequentie van contacten met een vriend of kennis minder dan wekelijks en 5% heeft in het geheel geen contact met vrienden of kennissen.
- Van de meiden bezoekt een vijfde (20%) minstens één maal per dag een vriend of kennis en 43% doet dat minstens één of meermalen per week. Bijna één derde (30%) bezoekt minder dan wekelijks een vriend of kennis. 7% ziet nooit een vriend of kennis.
- De gemiddelde frequentie van contact met vrienden en kennissen is 3,7 (SD = 0,8). Dit is berekend met behulp van vier vragen (vijfpuntsschaal van 1 = helemaal niet en 5 = minstens één keer per dag).

4.3 Ervaren steun

De steun die de meiden ondervinden van de sociale omgeving is in een gemiddelde score uitgedrukt. Op een schaal van 1 (nooit) tot 5 (altijd) zien we dat de meiden op alle fronten meer steun ervaren van vrienden en kennissen dan van familie (gemiddeld respectievelijk 3.7 en 3.2. Score 3 staat hierbij voor 'soms' en 4 voor 'vaak').

Van zowel familie als vrienden wordt nog het minst morele steun gekregen. Denk aan het meegaan naar een afspraak. De belangrijkste steun van vrienden en kennissen is het bieden van een luisterend oor, met daarna het tonen dat hij/zij om de jongere geeft of van de jongere houdt. Bij familie is dat precies omgekeerd, in de eerste plaats tonen zij dat zij om de jongere geven of van de jongere houden, daarna is er een luisterend oor.

De moeders in de groep ervaren gemiddeld (op bijna alle fronten) meer steun van hun familie dan de meiden zonder kinderen. Dit verschil doet zich niet voor bij de ervaren steun van vrienden en kennissen.

5 Veiligheid

In de interviews is de meiden gevraagd naar veiligheidskwesties:

- Iets meer dan vier tiende deel (41%) van de meiden was in het jaar voorafgaand aan het interview slachtoffer van enig misdrijf:
 - Een kwart van de groep meiden (26%) was slachtoffer van een geweldsmisdrijf.
 - Ruim een vijfde (22%) was slachtoffer van een misdrijf zonder geweld.
- 16% van de meiden is in het afgelopen jaar gearresteerd of opgepakt geweest in verband met een misdrijf. Het gemiddeld aantal arrestaties in die periode voor de groep die is gearresteerd, bedraagt 5, met een minimum van 1 en een maximum van 70.

6 Kwaliteit van leven

Dit hoofdstuk gaat over de objectieve en de subjectieve kwaliteit van leven van de meiden. Voor het meten van de kwaliteit van leven is, zoals gezegd, gebruik gemaakt van de korte versie van het gestandaardiseerde kwaliteit-van-leven-interview van Lehman (1995).

6.1 Objectieve kwaliteit van leven

De objectieve kwaliteit⁵ van leven wordt aan de hand van enkele indicatoren bepaald. De gegevens inzake deze indicatoren zijn hiervoor al gepresenteerd, namelijk:

- Tweederde van de meiden (68%) heeft een daginvulling.
- Iets meer dan een kwart (27%) heeft op het moment van het interview werk (regulier, sociale werkvoorziening, arbeidsintegratietraject of werkervaringsplaats).
- De gemiddelde frequentie van familiecontacten is 3,7 (SD = 0,9).
- De gemiddelde frequentie van contact met vrienden en kennissen is ook 3,7 (SD = 0,8).
- 16% is het afgelopen jaar gearresteerd
- 41% is in het afgelopen jaar slachtoffer geweest van een misdrijf

6.2 Subjectieve kwaliteit van leven

De subjectieve kwaliteit van leven is gebaseerd op een inschatting van een aantal leefgebieden door de meiden zelf (zie tabel 1). De inschatting is gebeurd met behulp van een zevenpuntsschaal die loopt van 1 (vreselijk) tot 7 (prima). Bij een score van vier of minder wordt uitgegaan van een lage kwaliteit van leven op het betreffende leefgebied.

De algemene levenskwaliteit beoordelen de meiden zelf als net iets beter dan 'niet goed, niet slecht' (4,4).

- Positief zijn de moeders over de kinderen (gemiddelde score 6,2). Ook over de eigen huishouding en zelfzorg zijn de meiden goed te spreken (gemiddelde score 5,9).
- Redelijk tot goed worden beoordeeld: de eigen veiligheid (5,6), de weerbaarheid (5,4), zingeving (5,2), relaties met vrienden en bekenden (5,3) en de lichamelijke gezondheid (5,0).
- De woonsituatie (4,8), daginvulling (4,6), psychische gezondheid (4,6) en de relatie met de familie (4,2) worden als 'niet slecht, niet goed' beoordeeld.
- De financiële situatie komt er het minst gunstig van af: die vinden de meiden iets beter dan 'matig' (3,5).

⁵ Er zijn enkele indicatoren (hoogte van het inkomen en financiële besteding) om de objectieve kwaliteit van leven te meten niet bevraagd in dit onderzoek.

- Tussen de meiden met en zonder kinderen zijn er geen significante verschillen in ervaren kwaliteit van leven, met als uitzondering dat meiden met kinderen de relatie met hun familie positiever (4,8) beoordelen dan de meiden zonder kind (3,8).

Tabel 1. Subjectieve kwaliteit van leven indicatoren en algemene levenskwaliteit bij meiden in de opvang

<i>Domeinen</i> ¹	Gem.	(SD)
Het leven in het algemeen	4,4	(1,4)
Woonsituatie ²	4,8	(1,7)
Financiën	3,5	(1,7)
Dagbesteding	4,6	(1,7)
Huishouding en zelfzorg	5,9	(1,0)
Familie	4,2*	(1,9)
Sociale contacten	5,3	(1,5)
Kinderen	6,2	(1,0)
Lichamelijke gezondheid	5,0	(1,5)
Psychische gezondheid	4,6	(1,7)
Veiligheid	5,6	(1,3)
Weerbaarheid	5,4	(1,3)
Zingeving	5,2	(1,3)

¹ Dit is een apart gemeten indicator (2 items), dus niet een gemiddelde van de overige indicatoren in de tabel

² Alle indicatoren zijn gemeten met behulp van zevenpuntsschalen (1 = vreselijk tot 7 = prima)

* Significant verschil in gemiddelden tussen meiden en moeders (respectievelijk 5,25 en 5,30; $p < .05$)

6.3. Begeleidingswensen

Om inzicht te krijgen wat de meiden belangrijk vinden aan hun begeleiding, is hen gevraagd de volgende zin af te maken: "Belangrijk aan mijn begeleiding is dat....." De volgende antwoorden zijn het meest genoemd:

- Er naar mij geluisterd wordt;
- Ik serieus genomen word;
- Dat begeleiders voor mij klaarstaan/er altijd zijn;
- Ik hulp krijg bij mijn financiën/schulden;
- Dat begeleiders me goed ondersteunen.

6.4. Toekomstwensen

Naast de open vraag over begeleidingswensen hebben we de meiden ook gevraagd naar wat zij belangrijk vinden als ze aan hun eigen toekomst denken. Op de vraag “Belangrijk voor mijn toekomst is dat: ...” antwoordden de meeste meiden als volgt:

- Ik mijn schulden heb afgelost/ een stabiele financiële situatie heb;
- Ik een partner heb en/of een gezin kan opbouwen;
- Dat mijn kind gelukkig is/ goede moeder zijn;
- Ik een leuke baan heb;
- Ik (zelfstandige) woonruimte heb;
- Ik een opleiding kan volgen/afmaken.

7 Opvang en hulpverlening

Dit hoofdstuk beschrijft recente hulpverleningscontacten van de meiden en contacten die zij in het verleden hadden met de hulpverlening. Tevens gaat dit hoofdstuk in op de hulpbehoeften van de meiden, de door hen ontvangen hulp en de door hen ingeschatte juistheid van die hulp. In de laatste paragraaf worden diverse combinaties van 'vraag en aanbod' bij de meiden weergegeven.

7.1 Opvang en hulpverlening in heden en verleden

Recente hulpverleningscontacten

- Meiden maken het meest gebruik van algemeen medische zorg: 79% van hen is in het half jaar voorafgaand aan het interview bij een huisarts geweest en bijna de helft (49%) bezocht een ziekenhuis (incl. polikliniek). Zij hebben in die periode verder ook vrij veel gebruik gemaakt van het algemeen maatschappelijk werk (42%) en van de ambulante psychiatrische zorg (29%).
- In het afgelopen half jaar hebben moeders meer dan niet moeders contact gehad met jeugdzorg (44% vs 20%; procenten van aantal met contact ooit) en de kinderbescherming (44% vs 7%; procenten van aantal met contact ooit). Van de meiden die aangegeven hebben ooit ambulante psychiatrische zorg te hebben gehad, rapporteren meiden zonder kinderen significant meer contact met deze vorm van zorg het afgelopen half jaar dan de moeders (70% vs 36%).

Hulpverleningscontacten in het verleden

- De hiervoor genoemde vormen van algemene en specialistische hulpverlening waren eerder in het leven van de meiden ook belangrijk. Als wordt gevraagd naar contacten die er ooit zijn geweest, springt vooral ook het hoge percentage in het oog van contacten met de jeugdzorg (63% ooit, in het afgelopen jaar 18%). Ruim een derde (36%) heeft ooit contact gehad met de Kinderbescherming. De helft van de meiden heeft ooit contact gehad met ambulante psychiatrische zorg, de politie of vreemdelingenpolitie (47%) of met de GGD (51%).
- Moeders hebben ooit vaker contact gehad met sociaal medische zorg of verpleegkundigen (39% vs 14%), met algemeen maatschappelijk werk (77% vs 62%), met rechtshulp of sociaal raadslieden (35% vs 19%) en met de (vreemdelingen-) politie (56% vs 41%). De meiden zonder kinderen zijn juist vaker in contact geweest met de ambulante verslavingszorg (7% vs 0%). De afgelopen zes maanden hebben ze ook meer contact gehad met kredietbanken dan de moeders (100% vs 71%).

7.2 Gewenste & ontvangen hulp, en juiste hulp

De meiden wensen vooral hulp bij:

- Huisvesting (81%)
- Financiën (73%)
- Psychische gezondheid (49%)
- Gebit (42%)
- Lichamelijke gezondheid (37%)

De meiden rapporteren dat ze het minste hulp willen bij:

- Drugsgebruik (9%)
- Alcoholgebruik (6%)
- Verzorging (3%)

De meiden zeggen vooral hulp te krijgen bij:

- Financiën (77%)
- Huisvesting (62%)
- Psychische gezondheid (46%)
- Dagbesteding (32%)
- Gebit (30%)

De minste hulp wordt volgens de meiden ontvangen bij:

- Zelfverzorging (5%)
- Basisvaardigheden (6%)
- Vervoer (7%)

Hierna bespreken we per leefgebied, de gewenste hulp, de geboden hulp en de door de meiden ingeschatte juistheid van de ontvangen hulp.

Hulp bij bestaansvoorwaarden en vaardigheden

- Hulp bij het vinden en behouden van huisvesting wil 82% van de meiden, 62% krijgt die hulp en 79% vindt die hulp juist.
- Driekwart van de meiden (74%) wil hulp bij hun financiën, terwijl aan een iets grotere groep (77%) financiële hulp wordt gegeven. Drie kwart (74%) van de meiden met financiële hulp is over deze hulp te spreken. Meiden zonder kinderen ontvangen vaker financiële hulp dan de moeders (84% tegen 67%).
- Een derde (33%) van de meiden wil hulp bij hun dagbesteding en vrije tijd, vrijwel een zelfde deel ontvangt hulp op dit gebied en hiervan vindt 72% deze hulp juist.
- Een derde (34%) wil hulp bij het vinden van werk en 19% ontvangt die hulp. De meerderheid van de hulpontvangers vindt de geboden hulp juist.
- Een kleine groep van 13% wil hulp bij het vergroten van basisvaardigheden zoals lezen, schrijven en rekenen, 6% krijgt hulp en allen vinden de hulp juist.
- Hulp bij vervoer wil een klein deel van de meiden (9%), 7% krijgt hierbij hulp en drie kwart van deze groep (78%) is tevreden met die hulp. Ruim een tiende deel van de meiden zonder kinderen krijgt deze vorm van hulp. Moeders krijgen deze hulp niet.
- Hulp bij het voeren van de huishouding is een wens van 10% van de groep, 18% krijgt deze vorm van hulp, en 83% van deze groep vindt de hulp juist.

Hulp bij relaties

- Bijna een vijfde (19%) van de meiden wil hulp bij hun familierelaties, 13% krijgt die hulp en hiervan vindt 88% die hulp juist.
- 15% wil hulp bij hun relatie met hun vrienden en kennissen en 14% krijgt die hulp. 47% vindt deze hulp juist.

- Iets meer dan een tiende deel van de meiden (11%) wil hulp bij de relatie met hun partner, 8% krijgt hier hulp bij en 83% (7 van de 8) vindt die hulp juist.
- Ruim een derde van de groep meiden (37%) wil hulp voor hun kind(eren). Iets meer, 41%, krijgt die hulp en twee derde van deze groep (74%) vindt die hulp juist.

Er zijn verschillen tussen moeders en niet moeders. De groep meiden zonder kinderen wil meer hulp (25% versus 11%) om de relatie met hun familie te verbeteren en krijgt die hulp ook vaker (19% tegen 4%). Verder krijgt een groter deel van deze groep hulp bij hun sociale relaties (20% tegenover 6%).

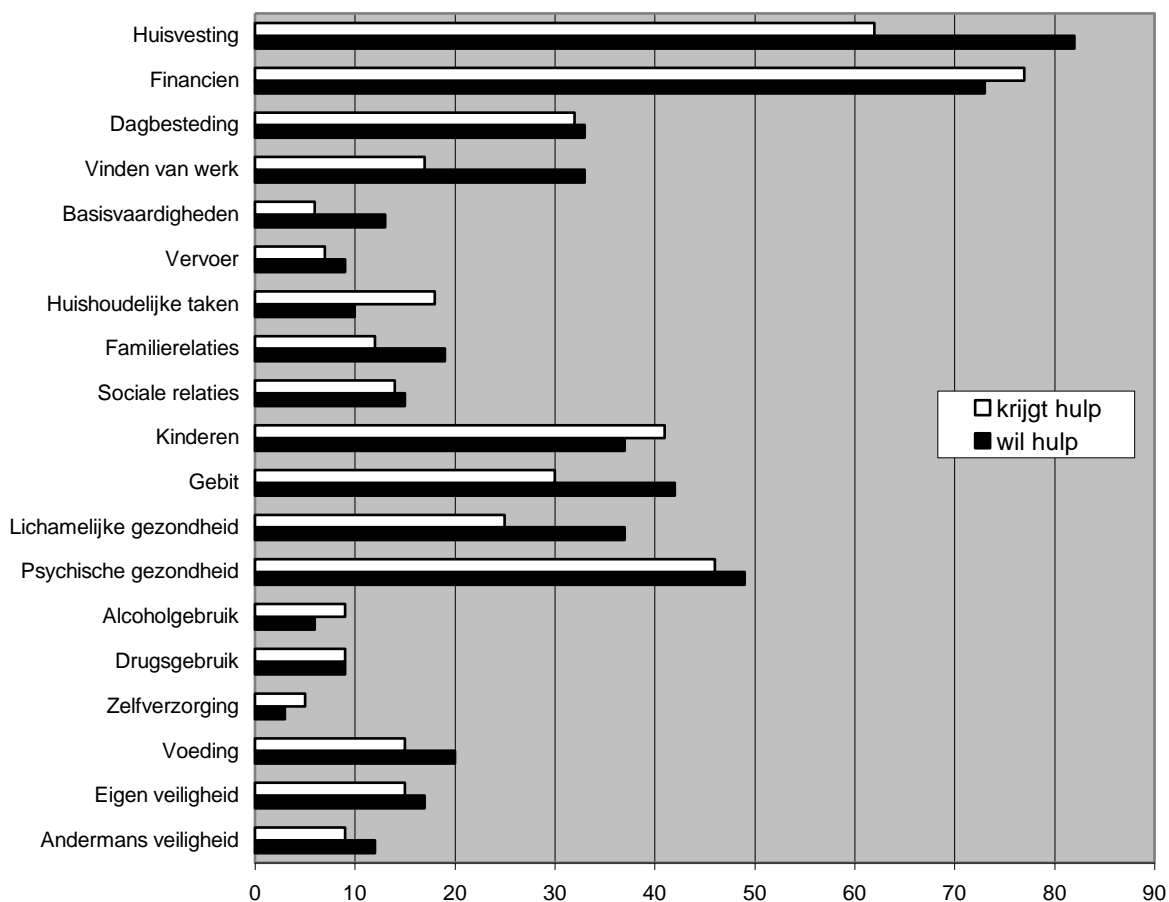
Hulp bij gezondheid, middelengebruik en verzorging

- Er wordt meer hulp geboden bij alcoholgebruik dan gevraagd (6% wil hulp en 11% krijgt hulp) en dat is in iets mindere mate ook het geval bij drugsgebruik (9% wil hulp en 10% krijgt die). Bij de overige hulpvragen bij de gezondheid en het middelengebruik wordt minder hulp geboden dan gevraagd. Dat verschil is aanzienlijk bij hulp bij de gebitsverzorging (42% wil tandartshulp en 31% krijgt die) en de lichamelijke gezondheid (37% wil hulp en 26% krijgt die). Het verschil tussen gewenste en ontvangen hulp is bij de psychische gezondheid iets minder groot (49% wil hulp en 46% krijgt die). Het merendeel van de hulpontvangers vindt de hulp juist (variërend van iets meer dan driekwart tot meer dan 90%).
- Hulp bij de persoonlijke verzorging (kleden, tanden poetsen, in en uit bed gaan etc.) wordt slechts door vier personen verlangd (3%), maar zeven personen (5%) krijgen deze hulp en zes daarvan (86%) zijn over die hulp tevreden.
- De behoefte aan hulp bij de lichamelijke gezondheid is groter in de groep meiden zonder kinderen (46% tegenover 25%) en zij krijgen ook meer hulp (33% tegen 14%). De groep meiden zonder kinderen ontvangt ook meer hulp bij zaken rond voeding (20% tegen 8%), hoewel de vraag naar deze hulp voor beide groepen niet in belangrijke mate verschilt. De wens geholpen te worden bij alcoholgebruik is groter binnen de groep zonder kinderen (9% tegen 2%) en zo ook de ontvangen hulp (14% tegen 4%). Verder willen meer meiden zonder kinderen dan moeders hulp bij hun psychisch functioneren (58% tegen 36%) en in ongeveer dezelfde verhouding wordt hulp ontvangen (56% en 34%).

Hulp bij veiligheid, weerbaarheid en zingeving

- 17% van de meiden wil graag hulp om hun veiligheid te vergroten, 15% krijgt die hulp en 80% daarvan is tevreden over die hulp.
- 12% zou graag hulp ontvangen om anderen beter te beschermen tegen hun eigen lastige of dreigende gedrag, 9% krijgt die hulp en 83% van deze groep vindt de hulp juist. De wens om deze vorm van hulp te ontvangen komt meer voor onder de meiden zonder kinderen (17% vs 5%).
- Bijna een derde (30%) wil hulp om de eigen weerbaarheid en kracht te vergroten. Een vijfde (20%) krijgt die hulp en 81% daarvan is over die hulp tevreden. Meer meiden zonder kinderen geven aan hulp te krijgen op dit gebied (25% tegen 12%).
- 15% van de meiden wil hulp bij zingevingvragen (geven van diepte aan het leven), 12% krijgt die hulp en 87% vindt die hulp juist.

Figuur 2. Gewenste en geboden hulp op 19 leefgebieden bij meiden en moeders in de opvang

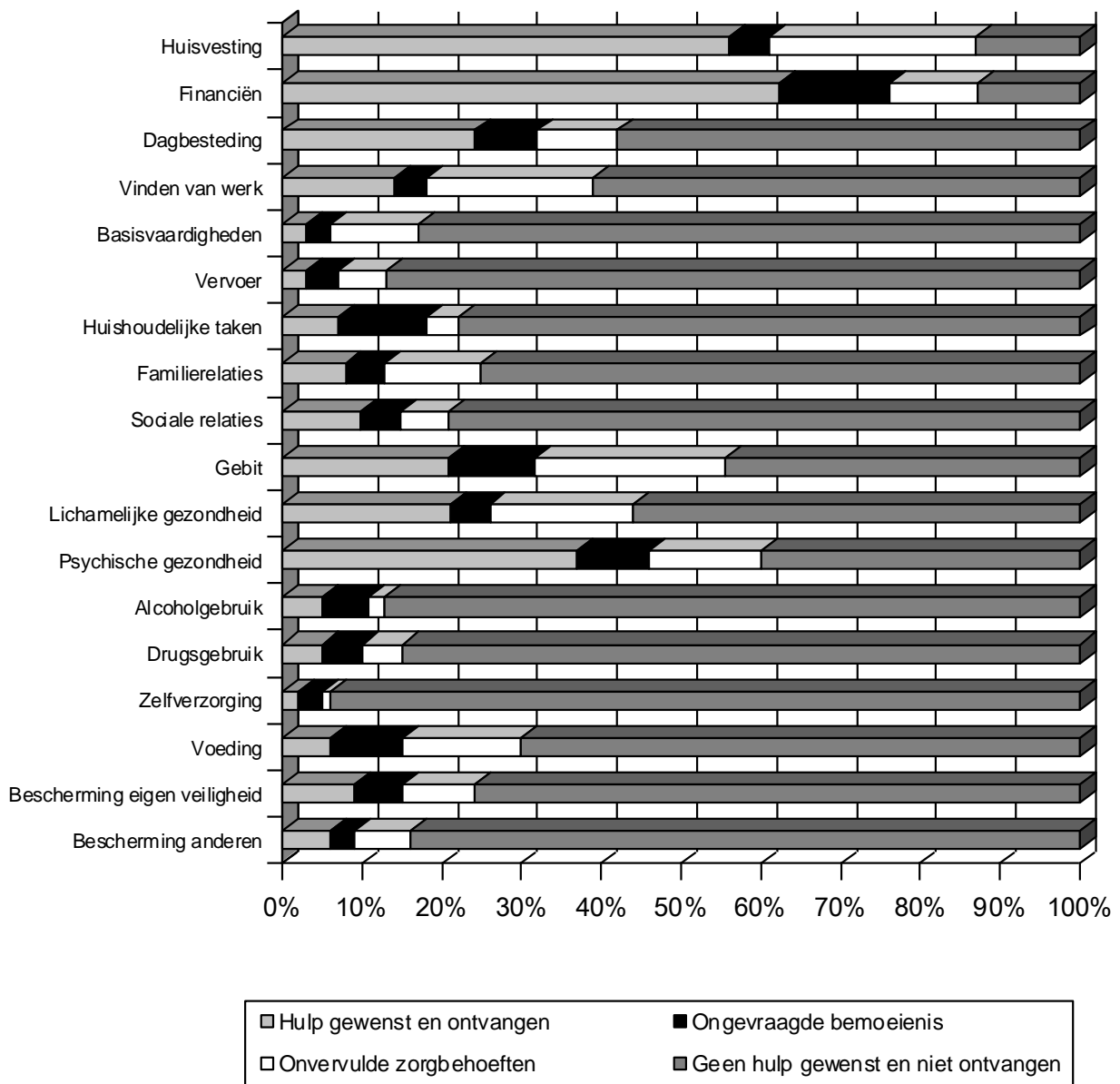
7.3 Vraag – aanbod configuraties

De combinatie van gewenste en ontvangen hulp geeft vier configuraties, namelijk a) hulp gewenst en ontvangen, b) hulp gewenst en niet ontvangen, c) geen hulp gewenst, wel hulp ontvangen en d) geen hulp gewenst en geen hulp ontvangen. Bij de eerste en laatste optie is er in principe sprake van een goede match tussen hulpvraag en aanbod. Meiden hebben te maken met ongevraagde bemoeienis als zij geen hulp wensen, maar die wel krijgen. Meiden die geen hulp krijgen maar die wel wensen hebben een onvervulde hulpbehoefte. In figuur 3 staan alle hulpconfiguraties weergegeven van alle leefgebieden. Een belangrijke kanttekening hierbij is dat de gegevens gebaseerd zijn op zelfrapportage van de meiden. Vanuit de visie van een professional zou de afstemming vraag en aanbod er anders uit kunnen zien.

Opvallend is, dat op de meeste leefgebieden de meiden geen hulp wensen en die ook niet ontvangen. Dit is bijvoorbeeld ook het geval op gebieden waarop sprake is van forse problematiek, zoals met de lichamelijke (56%), de psychische gezondheid (40%) en de gebitsverzorging (45%).

- Bij financiën (63%) en huisvesting (56%), en in mindere mate de psychische gezondheid (37%) is er het meest sprake van een goede 'match' tussen gewenste en ontvangen hulp.
- Onvervulde hulpbehoeften zijn er vooral bij huisvesting (26%), gebitsverzorging (24%), het vinden van werk (21%), de lichamelijke gezondheid (18%) en de psychische gezondheid (14%).
- Ongevraagde bemoeienis komt het meest voor bij financiën (14%), gebitsverzorging en huishouding (11%), de psychische gezondheid (9%) en voeding (9%).

Figuur 3. Vraag-aanbodconfiguraties op 18 leefgebieden bij meiden in de opvang

7.4 Ervaren baat

De meiden is gevraagd of hun situatie op de verschillende leefgebieden is verbeterd, verslechterd of gelijk is gebleven sinds ze in de opvang verblijven. Het antwoord op deze vraag geeft een beeld van de ervaren baat van de geboden hulp in die periode (gemiddeld bijna tien maanden), hetzij geboden door de opvang of door hulpverleners van buiten de opvang.

Een meerderheid van de meiden vindt hun situatie sinds hun verblijf in de voorziening op veel fronten (huishouding en zelfverzorging, veiligheid en een gevoel van veiligheid, sociale contacten en zingeving) hetzelfde gebleven.

Op enkele leefgebieden meldt een groot deel een verbetering, namelijk de woonsituatie met (een verbetering van 75%) en de weerbaarheid (verbetering van 57%).

Ook de manier waarop de dag wordt doorgebracht is voor een aanzienlijk deel (47%) verbeterd, al meldt hier bijna een vijfde deel van de meiden (19%) een verslechtering.

Andere gebieden waarop duidelijke verbeteringen worden geconstateerd zijn: emotionele en psychische toestand (45%, maar 20% ziet alleen verslechtering), huishouden, persoonlijke verzorging en verzorging van eventuele kinderen (43%), financiën (43%, maar 29% ziet een verslechtering) en de lichamelijke toestand (41%, maar 22% ziet een verslechtering).

8 Samenvatting en conclusies

Dit landelijke onderzoek naar profiel, gezondheidstoestand en afstemming van 'vraag en aanbod' bij zogenaamde residentieel dakloze meiden is uniek in Nederland. Dankzij de geweldige medewerking van de meiden en de hulpverleners en de inzet van een team van gemotiveerde interviewers hebben wij veel interviews kunnen doen, waardoor goed inzicht is ontstaan in de situatie van de meiden.

Het onderzoek bevestigt de in de praktijk waargenomen zeer kwetsbare situatie van de meiden. Een meerderheid komt uit problematische gezinssituaties waarin bovendien mishandeling een rol speelde. In hun huidige leven kampen de meiden met ernstige en complexe problemen. In het oog springen de (combinatie van) lichamelijke en psychische klachten, de relatief hoge percentages suïcidepogingen ooit en actueel, en het hoge (bijna) dagelijkse cannabisgebruik.

Kort zullen hierna de belangrijkste resultaten worden besproken en zal er (waar mogelijk) een verband worden gelegd met resultaten van eerdere onderzoeken naar dakloze jongeren in Zeeland (2007) en Den Haag (2002)⁶. Ondanks dat de opzet en de doelgroep van de onderzoeken niet identiek zijn, is het toch interessant om te kijken of de onderzoekresultaten van de groep meiden afwijkt van de groep (residentiële) dakloze jongeren in het algemeen. Het percentage meiden in het onderzoek in Zeeland was 50% en in Den Haag 22%.

8.1 Profiel en functioneren

Profiel

- Over het algemeen zijn de sociaaldemografische gegevens van de meiden vergelijkbaar met die van dakloze jongeren uit eerder onderzoek (Zeeland en Den Haag).

Bestaansvoorwaarden

- Gunstig is dat het merendeel van de meiden een vaste daginvulling heeft en een vierde momenteel werk heeft. Deze cijfers zijn lager dan onder dakloze jongeren in Zeeland (respectievelijk 79% en 42%). Dit heeft onder andere te maken met het aantal jonge moeders die de zorg voor hun kind(eren) als hoofdzakelijke bezigheid hebben.
- De lage opleiding van veel van de meiden (45%) is vergelijkbaar met beide andere onderzoeken.

Gezondheid en middelengebruik

- De (ervaren) lichamelijke gezondheid is zorgwekkend; Het merendeel van de meiden (86%) rapporteert één of meer lichamelijke klachten. In vergelijking met het onderzoek in Zeeland en Den Haag is dit hoog (hier werd respectievelijk 52% en 60% lichamelijke klachten gevonden). Opvallend is, dat ondanks de vele ervaren lichamelijke klachten de meiden in onderhavig onderzoek de eigen lichamelijke gezondheid toch nog 'redelijk' noemen.

⁶ Het Trimbos-instituut publiceerde in 2002 een rapport over sociaal kwetsbare mensen in Den Haag, waaronder jongeren (Wolf e.a., 2002). De jongeren waren feitelijk of residentieel dakloos of marginaal gehuisvest (n = 87).

In 2007 publiceerde het Onderzoekscentrum maatschappelijke zorg een rapport over het profiel en perspectief van daklozen en zwerfjongeren in Zeeland (Jansen e.a., 2007). Er zijn toen in Zeeland zowel feitelijke (n = 20) als residentieel dakloze jongeren (n = 24) geïnterviewd.

- Ook de psychische gezondheid van de meiden baart zorgen; 58% van de meiden vertoont depressieve verschijnselen die een serieuze indicatie vormen voor de aanwezigheid van een klinische depressie. Bovendien heeft 37% van de meiden ooit een zelfmoordpoging gedaan en 6% heeft zo'n poging recent nog ondernomen. Onder de Zeeuwse jongeren is een vergelijkbaar hoog percentage depressieve symptomen gevonden. De ervaren psychische gezondheid van de meiden in onderhavig onderzoek is 'niet slecht, niet goed' tot 'redelijk'.
- Een duidelijke indicatie voor de hoge psychische nood is dat een derde deel van de meiden recent contact heeft gehad met ambulante psychiatrische hulp; de meiden significant meer dan de moeders. En 42% van de meiden heeft het afgelopen half jaar nog contact heeft gehad met maatschappelijk werk. Met de ambulante psychiatrische hulp was in het verleden ook al veel contact.
- Bij drugsgebruik gaat het vooral om het gebruik van cannabis. Ruim een kwart van de meiden zegt dagelijks cannabis te gebruiken. Onder de geïnterviewde residentiële jongeren in Zeeland was dit 29%.

Sociale relaties

- Dit onderzoek laat zien dat de ervaren steun van familie laag is, ondanks een relatief hoge gemiddelde frequentie van contacten met familie en vrienden & kennissen (3,7). In Den Haag bleek de gemiddelde frequentie van contact met familie en vrienden & kennissen lager, respectievelijk 3,3 en 3,4. De kwantiteit van contact is dus niet per sé een goede afspiegeling van de kwaliteit van het contact. De meiden ervaren over het algemeen meer steun van vrienden en kennissen dan van familie. Dit beeld komt overeen met de gegevens over contacten van jongeren in de onderzoeken onder jongeren in Zeeland en Den Haag. De moeders ervaren over het algemeen meer steun van familie dan de meiden zonder kinderen.

Veiligheid

- Een grote groep meiden (41%) is slachtoffer in het afgelopen jaar slachtoffer geweest van een misdrijf. Een even hoog percentage is gevonden bij de onderzochte jongeren in Zeeland en Den Haag. Bij de gemiddelde jongere in de Nederlandse bevolking is dit percentage hoog. Behalve de gezondheid, is dus zeker ook de veiligheid van de meiden in het geding.
- 16% van de meiden is in het afgelopen jaar gearresteerd voor een misdrijf. Dit percentage is veel hoger dan werd gevonden bij de Zeeuwse residentieel, dakloze jongeren (4%). In De Haag was dit percentage nog hoger, namelijk 38%.

Algemene kwaliteit van leven

- De ervaren subjectieve kwaliteit van leven is met een 4,4 vergelijkbaar met die van de residentiële jongeren in Zeeland. De jongeren in Den Haag waren met een 4,8 positiever over hun algemene levenskwaliteit.

Hulpverleningscontacten

- De meiden en moeders lijken grootverbruikers van de eerstelijnszorg (er is veel contact met huisarts en algemeen maatschappelijk werk) en de gespecialiseerde (geestelijke) gezondheidszorg, zowel in heden als in het verleden. Duidelijk is ook, dat velen een verleden hebben bij de Jeugdzorg (63%) en dat ruim een derde (36%) bij de Kinderbescherming bekend was. Opvallend is het hoge percentage moeders dat recent nog contact heeft met de Jeugdzorg (44%) en de kinderscherming (44%). Dit is waarschijnlijk niet alleen voor hen zelf maar ook vanwege hun kinderen.

Gewenste en ontvangen hulp

- Opvallend is, dat op de meeste leefgebieden de meiden geen hulp wensen en die ook niet ontvangen. Dit is bijvoorbeeld ook het geval op gebieden waarop sprake is van forse problematiek, zoals met de lichamelijke (56%), de psychische gezondheid (40%) en de gebitsverzorging (45%).
- Meiden willen vooral hulp bij bestaansvoorwaarden (huisvesting en financiën) en gezondheid, inclusief gebitsverzorging.
- Onvervulde hulpbehoeften zijn er vooral bij huisvesting (26%), gebitsverzorging (24%), het vinden van werk (21%), de lichamelijke gezondheid (18%) en de psychische gezondheid (14%).

Ervaren baat

- Gunstig is, dat een relatief groot deel van de meiden sinds hun komst naar de huidige opvangvoorziening verbeteringen waarnemen in hun huisvestingssituatie (75%), hun weerbaarheid (57%) en hun daginvulling, al meldt hierbij bijna een vijfde deel van de meiden (19%) ook een verslechtering. Ook wat betreft de psychische en lichamelijke gezondheid ziet een substantieel deel van de meiden vorderingen, hoewel een aanzienlijk deel op beide leefgebieden juist ook verslechteringen waarneemt (respectievelijk 20 en 22%). Genoemde verbeteringen zijn niet automatisch toe te schrijven aan de hulpverlening van de opvang.
- Een meerderheid van de meiden vindt hun situatie sinds hun verblijf in de voorziening op veel fronten (huishouding en zelfverzorging, veiligheid en een gevoel van veiligheid, sociale contacten en zingeving) hetzelfde gebleven.

8.2 Op meiden en moeders toegesneden begeleiding

Het percentage meiden dat binnen maatschappelijke opvangvoorzieningen verblijft in Nederland wordt geschat op ongeveer een derde tot de helft van de totale populatie dakloze jongeren (Jansen e.a., 2007; Korf e.a., 2004). De laatste jaren zijn er initiatieven geweest tot de oprichting van opvangvoorzieningen speciaal voor (tiener-)meiden en/of moeders. Denk bijvoorbeeld aan 'Huize Alexandria' van HVO Querido in Amsterdam of 'de Vuurtoren' van het Leger des Heils te Rotterdam. De (groeiende?) omvang van de groep dakloze meiden en moeders en de aard en ernst van hun problemen maken het noodzakelijk om reflectie te plegen op de opvang en begeleiding die zij krijgen en de aansluiting daarvan op hun specifieke situatie

Dit onderzoek bevestigt de in de praktijk waargenomen zeer kwetsbare situatie van residentieel dakloze meiden en moeders. Een meerderheid komt uit problematische gezinssituaties waarin bovendien mishandeling een rol speelde. In hun huidige leven kampen de meiden met ernstige en complexe problemen. In het oog springen de (combinatie van) lichamelijke en psychische klachten, de relatief hoge percentages suïcidepogingen ooit en actueel, en het hoge (bijna) dagelijkse cannabisgebruik. Het is zaak dat hulpverleners een goed beeld kunnen vormen van de leefwereld en problematiek van deze kwetsbare groep om adequate hulp te kunnen verlenen.

De bevindingen maken duidelijk dat er binnen het methodisch werken met meiden er veel aandacht moet zijn voor:

- Het verbeteren van hun bestaansvoorwaarden (huisvesting, inkomen, aanpak schulden) en hun toekomstperspectieven (opleiding).
- Het verbeteren van de gezondheidstoestand vanwege de forse lichamelijke en psychische problematiek, en het cannabisgebruik;
- Rouwverwerking vanwege vroegere traumatische ervaringen, mishandeling en de eventueel onbedoeld negatieve ervaringen van het verblijf in instituties;
- Een systeembenadering mede vanwege de problematiek in het gezin van herkomst;
- Het doorbreken van oude patronen en stereotypering met het oog op het voorkomen van intergenerationele overdracht van problemen.
- De veiligheid van de meiden, mede vanwege de misdrijven waarvan velen slachtoffer zijn. De veiligheid van de meiden en moeders moet zijn gegarandeerd in de inrichting en het opvangmilieu van de voorzieningen waar zij verblijven, maar daarnaast is het nodig om met de meiden en moeders na te gaan hoe hun veiligheid en die van hun kinderen kan worden verhoogd door bijvoorbeeld het aanreiken van gedragsalternatieven en veiligheidsmaatregelen.

Hoewel de meiden kampen met meervoudige en ook vaak ernstige problemen wensen de meiden op de meeste leefgebieden geen hulp en ontvangen zij die ook niet. Het lijkt erop dat veel van de problemen 'in het midden' blijven liggen. De meiden zijn zich mogelijk niet bewust van hun problemen, willen er niet mee aan de slag of weten hun vraag mogelijk niet op zo'n manier te stellen dat die wordt opgepakt. Tegelijkertijd kan het zijn dat werkers minder responsief zijn, in de zin dat zij signalen niet altijd opmerken, problemen niet herkennen of problemen mogelijk ook te ingewikkeld vinden om op te pakken. Denk hierbij aan de problematiek in het gezin van herkomst. Van werkers zou vanuit hun professionaliteit een meer proactieve benadering op zijn plaats zijn.

De vraag laat zich ook stellen wat in de begeleiding van de meiden en moeders precies de taak is van de werkers in de opvang en wat van andere, meer gespecialiseerde hulpverlening mag of zelfs moet worden verwacht. Intensieve multidisciplinaire samenwerking met de meer specialistische disciplines is nodig, zoals de geestelijke gezondheidszorg en de verslavingszorg, maar ook de algemene gezondheidszorg. Werkers in de opvang dienen dus ook de nodige competenties te hebben in zorgcoördinatie en samenwerking met derden.

De begeleiding van de meiden kan niet anders dan een op maat gesneden, persoonsgebonden aanpak zijn. Een goed contact tussen werkers en de meiden, gebaseerd op vertrouwen, is cruciaal. De werkrelatie dient in het hulpverleningsproces centraal te staan. Gegeven wat er in de jonge levens van de meiden in de relationele sfeer al mis is gegaan, zal dat methodisch veel van de werkers vragen.

Deze kwetsbare meiden zijn grotendeels afhankelijk van het aanbod en de begeleiding binnen de opvangvoorzieningen. Een goede aansluiting op hun hulpbehoeften en leefsituatie is daarom van essentieel belang om hun toekomstmogelijkheden te vergroten. Het is zaak, om binnen de opvang alle opties en kansen te benutten met het oog op herstel en een zo zelfstandig mogelijk bestaan met een zo hoog mogelijke levenskwaliteit, zodat de meiden ook als volwaardig burger kunnen participeren in de samenleving.

Literatuur

- Goodman, R. (1997). The strengths and difficulties questionnaire: A research note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38, 581-568.
- Hanewald, G. J. F. P. (1987). CES-D. De Nederlandse versie. een onderzoek naar de betrouwbaarheid en de validiteit. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Jansen, C., Mensink, M. & Wolf, J. (2007). Dakloos in Zeeland. Onderzoek naar profiel en perspectief van daklozen en zwerfjongeren. Amsterdam: SWP.
- Korf, D.J., Ginkel, P. van, Wouters, M. (2004). *Je ziet het ze niet aan: zwerfjongeren in Flevoland*. Amsterdam: Rozenberg.
- Lehman, A (1995). Toolkit on Evaluating Quality of Life for Persons with severe Mental Illness. University of Maryland School of Medicine, Department of Psychiatry.
- Oort, van M., 't Land, H. van, & De Ruiter, C. (2006). Handleiding voor het gebruik van het screeningsinstrument psychische stoornissen (SPsy) binnen Bureau Jeugdzorg. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Radloff, L.S. (1977). The CES-D Scale: a self-report depression scale for research in the general population. *Applied Psychol Measur.* 1, pp.385-401
- Reinking, D., Kroon, H., & Smit, F. (1998). Opgevangen in Utrecht: dakloosheid en zelfverwaarlozing in de regio MW- Utrecht. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Wennink, J., Wijngaarden, B. van (2004). Quality of Life and Care (QoLC). Kwaliteit van Leven en vervulling zorgwensen. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Wolf, J., Zwikker, M., Nicholas, S., Bakel, H. van, Reinking, D. & Leiden, I. van (2002). Op achterstand. Een onderzoek naar mensen in de marge van Den Haag. Utrecht: Trimbos-instituut.

Bijlage 1 Tabellen met gegevens over meiden en moeders in de opvang

2 Profiel en bestaansvoorwaarden

Tabel 2.01 Leeftijd

	Totaal (N = 138)
<i>Leeftijd (in jaar)</i>	
Gemiddeld (SD)	20.2 (2.0)
Range	(15-24)

Tabel 2.02 Nationaliteit

	Totaal (N = 138)	
<i>Nationaliteit</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Nederlandse	124	90
Marokkaanse	3	2
Anders	11	8

Tabel 2.03 Geboorteland respondent, vader en moeder respondent

	Respondent (N = 136)		Vader (N = 136)		Moeder (N = 136)	
	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Nederland	108	79	68	50	80	59
Nederlandse Antillen	3	2	7	5	6	4
Aruba	1	1	1	1	1	1
Suriname	4	3	22	16	17	13
Marokko	2	1	10	7	9	7
Turkije	1	1	1	1	1	1
Indonesië/Ned. Indië	0	0	1	1	0	0
Onbekend	0	0	6	4	2	1
Anders	17	13	20	15	20	15

Tabel 2.04 Woonsituatie

	Totaal (N = 138)	
<i>Woonsituatie</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Alleenstaand	89	64
Met partner	2	1
Met partner en kinderen	0	0
Eenoudergezin (alleenstaand met kinderen)	32	23
Met anderen (geen partnerrelatie, wel gezamenlijk huishouden)	15	11

Tabel 2.05 Ouderschap

	Totaal (N = 138)	
<i>Ouderschap</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
0 kinderen	81	59
1 kind	44	32
2 kinderen	12	9
3 kinderen	1	1

Tabel 2.06 Huidige burgerlijke staat

	Totaal (N = 137)	
<i>Huidige burgerlijke staat</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Getrouwd	1	1
Gescheiden	2	1
Nooit getrouwd geweest	134	98

Tabel 2.07 Hoogst voltooide opleiding

	Totaal (N = 137)	
<i>Opleidingsniveau</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Geen of lager onderwijs	61	45
Voortgezet onderwijs	51	37
Vervolg onderwijs (MBO, HBO, WO)	25	18

Tabel 2.08 Hoe rijk was gezin

	Totaal (N = 132)	
<i>Hoe rijk was gezin</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Heel rijk	4	3
Best rijk	12	9
Gemiddeld	66	50
Niet zo rijk	21	16
Helemaal niet rijk	29	22

Tabel 2.09 Oorspronkelijke woonsituatie

<i>Oorspronkelijke woonsituatie</i>	Totaal (N = 135)	
	n	%
2-oudergezin	74	55
1-oudergezin met moeder	44	33
1-oudergezin met vader	2	1
Bij vader en moeder op verschillende adressen	0	0
Inwonend bij familie	3	2
Pleeggezin of inwonend bij anderen	6	4
Tehuis of internaat	0	0
Adoptief ouders	4	3
Anders	2	1

Tabel 2.10 Broers en zussen in oorspronkelijke woonsituatie

Aantal	Totaal (N = 135)	
	Broers en zussen	
	n	%
0	8	6
1	37	27
2	37	27
3	22	16
4	13	10
5	5	4
6	5	4
7	2	1
8	1	1
9	3	2
10	0	0
11	0	0
12	2	1
<i>Gemiddeld (SD)</i>	2.6 (2.2)	

Tabel 2.11 Inkomstenbronnen in het jaar voorafgaand aan het interview

<i>Inkomstenbronnen</i>	Totaal (Range N = 136-137)	
	n	%
Bijstands- / daklozenuitkering	49	36
Uitkering	43	31
Arbeid met contract	62	46
Arbeid zonder contract	26	19
Illegale activiteiten	11	8
Andere bronnen (alimentatie, giften, erfenis)	72	53
Gemiddeld aantal inkomstenbronnen laatste jaar	1.9 (SD = 0.9)	

Tabel 2.12 Schulden

	Totaal (N = 138)	
<i>Schulden</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Schulden	98	71
Gemiddelde schuld (gebaseerd op n = 87)	5298.80 euro (SD = 5697.38) Range (40-30.000)	

Tabel 2.13 Vaste daginvulling

	Totaal (N = 138)	
<i>Vaste daginvulling</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Ja	94	68

Tabel 2.14 Huidige daginvulling

	Totaal (N = 138)	
<i>Huidige daginvulling</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Betaalde baan, met arbeidscontract	24	17
Betaalde baan in sociale werkvoorziening	2	1
Baan in kader arbeidsreïntegratieproject	4	3
Werkervaringsplaats	8	6
Vrijwilligerswerk	4	3
Opleiding, studie	51	37
Dagactiviteitencentrum	2	1
Dagbesteding in dagopvang, woonvoorziening of instelling	3	2
Verkoop daklozenkrant	0	0
Anders	25	18

Tabel 2.15 Hulp bij financiën, dagbesteding & vrije tijd, werk, basisvaardigheden en vervoer

<i>Gebied</i>	Wil hulp Range N =(136-137)		Krijgt hulp Range N =(126-138)		Juiste hulp Range N =(7-100)	
	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Financiën	100	74	106	77	78	78
Dagbesteding en vrije tijd	45	33	44	33	32	78
Het vinden van (betaald) werk	46	34	24	19	20	95
Lezen, schrijven, rekenen, (Nederlandse) taal	18	13	8	6	8	100
Vervoer	13	9	9	7	7	100

Tabel 2.16 Leeftijd waarop jongeren de oorspronkelijke woonsituatie hebben verlaten

	Totaal (N = 138)	
	M	SD
Leeftijd (jaar)	16.1	3.5

M = gemiddelde. SD = standaard deviatie.

Tabel 2.17 Factoren die meespeelden bij het verlaten van de oorspronkelijke woonsituatie

	Totaal (N = 138)	
	n	%
het contact met mijn (stief)vader was niet goed	36	26
het contact met mijn (stief)moeder was niet goed	59	43
het contact met mijn broer(s) was niet goed	15	11
het contact met mijn zus(sen) was niet goed	12	9
er was veel ruzie	87	63
mijn vriend(in) werd niet geaccepteerd	23	17
ik was zwanger en kon niet langer thuisblijven	16	12
ik ben door ouders/opvoeders het huis uitgezet	40	29
ik werd lichamelijk mishandeld (bijvoorbeeld slaan, schoppen, voorwerpen naar je gooien)*	31	22
ik werd emotioneel mishandeld (bijvoorbeeld dreigingen, geen respect voor je gevoelens, dingen zeggen om pijn te doen, of verbieden om naar buiten te gaan)*	52	38
ik werd seksueel mishandeld (intimiteit die je niet wilde of niet prettig vond, of ongewenste seksuele handelingen/gemeenschap)*	14	10
mijn vader/moeder was alcoholverslaafd	17	12
mijn vader/ moeder was drugsverslaafd	9	7
er waren (forse) financiële problemen	22	16
problemen met politie/ justitie	11	8
onzekere verblijfsstatus	4	3
eigen verslaving aan alcohol	2	1
eigen verslaving aan drugs	7	5
angst voor een gedwongen huwelijk	6	4
problemen op school	14	10
anders	45	33

*Indien de categorieën lichamelijke mishandeling, emotionele mishandeling en seksuele mishandeling worden samengenomen, blijkt 41% (n=56) van de jongeren mishandeld te zijn.

Tabel 2.18 Type woon- / verblijfsituaties sinds het verlaten van de oorspronkelijke woonsituatie

<i>Slaaplocatie</i>	Totaal (N = 138)	
	<i>n</i>	<i>%</i>
a. op straat; in open lucht, in overdekte openbare ruimten, als portieken, fietsenstalling, stations, winkelcentra, een auto, etc.	19	14
b. passantenverblijf, nachtopvang, slaaphuis; tijdelijk verblijf	17	12
c. bij familie, vrienden, kennissen of klanten (in geval van prostitutie) inwonend: tijdelijk, zonder uitzicht op langer verblijf	102	74
d. woonvoorziening voor dak- en thuislozen in de maatschappelijke opvang: begeleid wonen, sociaal pension, centrum voor maatschappelijke opvang	39	28
e. woonvoorziening (beschermd, beschut) in ggz (ribw)	0	0
f. woonvoorziening (beschermd, beschut) in verslavingszorg	2	1
g. (woon)voorziening voor jongeren (crisisopvang, foyer, pension)	116	84
h. eigen, zelfstandige woning met huurcontract/ hypotheek	47	34
i. bij familie, vrienden, kennissen inwonend; permanent zonder huurcontract (ook in geval van minderjarigen!)	41	30
j. particulier pension, logement, hotel	2	1
k. kraakpand, caravan, zomerhuisje, slooppand	8	6
l. (psychiatrisch) ziekenhuis, vrouwenopvang of verslavingskliniek	28	20
m. gevangenis of huis van bewaring	11	8
n. anders	11	8

Tabel 2.19 Slaaplocaties in de maand voorafgaand aan het interview

<i>Slaaplocatie</i>	Totaal (N = 138)	
	<i>n</i>	<i>%</i>
a. op straat; in open lucht, in overdekte openbare ruimten, als portieken, fietsenstalling, stations, winkelcentra, een auto, etc.	0	0
b. passantenverblijf, nachtopvang, slaaphuis; tijdelijk verblijf	4	3
c. bij familie, vrienden, kennissen of klanten (in geval van prostitutie) inwonend: tijdelijk, zonder uitzicht op langer verblijf	61	44
d. woonvoorziening voor dak- en thuislozen in de maatschappelijke opvang: begeleid wonen, sociaal pension, centrum voor maatschappelijke opvang	13	9
e. woonvoorziening (beschermd, beschut) in ggz (ribw)	0	0
f. woonvoorziening (beschermd, beschut) in verslavingszorg	0	0
g. (woon)voorziening voor jongeren (crisisopvang, foyer, pension)	104	75
h. eigen, zelfstandige woning met huurcontract/ hypotheek	23	17
i. bij familie, vrienden, kennissen inwonend; permanent zonder huurcontract (ook in geval van minderjarigen!)	2	1
j. particulier pension, logement, hotel	0	0
k. kraakpand, caravan, zomerhuisje, slooppand	1	1
l. (psychiatrisch) ziekenhuis, vrouwenopvang of verslavingskliniek	3	2
m. gevangenis of huis van bewaring	0	0
n. anders	1	1

Tabel 2.20 Lengte verblijf huidige voorziening/begeleiding

	Totaal (N=131)	
	<i>M</i>	<i>SD</i>
Lengte verblijf/begeleiding (maanden)	9.7	11.5

Tabel 2.21 Hulp bij Huisvesting + huishouding & zelfverzorging

<i>Gebied</i>	Wil hulp (N = 138)		Krijgt hulp (Range N =128-138)		Juiste hulp (Range N =7-81)	
	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Huisvesting	112	82	85	62	67	83
Huishouding	14	10	24	18	20	87
Zelfverzorging	4	3	7	5	6	86

3 Lichamelijke & psychische gezondheid en middelengebruik

Tabel 3.01 Aantal lichamelijke klachten in de dertig dagen voorafgaand aan het onderzoek

	Totaal (N = 137)	
	M	SD
Aantal lichamelijke klachten	2.6	2.1

86% (118 jongeren) had lichamelijke klachten in afgelopen 30 dagen.

Tabel 3.02 Type lichamelijke klachten afgelopen 30 dagen

	Totaal (Range N = 131-137)	
Klacht	n	%
Ontsteking/infectie- of parasitaire ziekten	23	17
Nieuwvorming/gezwel	0	0
Voedings-/stofwisselings-/immuuniteitsstoornis	6	4
Bloed/bloedbereidende organen	17	13
Zenuwstelsel en zintuigen	82	60
Hart- en vaatziekten	6	4
Luchtwegen	33	24
Maag-/darmstelsel	48	35
Urinewegen/geslachtsorganen	18	13
Huid en onderhuid	24	18
Spieren/skelet/bindweefsel (artritis)	62	46
Aangeboren afwijkingen/geboorteletsel	8	6
Ongevalletsel en vergiftigingen	5	4
Complicaties van zwangerschap of bevalling	11	8
Overigen	17	13

Tabel 3.03 Klachten aan het gebit de afgelopen 30 dagen

	Totaal (N = 137)	
	n	%
Klachten gebit	42	31

Tabel 3.04 Tandarts hulp de afgelopen twee jaar

	Totaal (N = 138)	
	n	%
Tandarts hulp	99	72

Tabel 3.05 Verzekerd tegen ziektekosten en/of tandartskosten

	Totaal (N = 136)	
	n	%
Aard verzekering		
Nee, niet verzekerd	5	4
Ja, basisverzekering	56	41
Ja, basisverzekering met aanvullende verzekering	75	55

Tabel 3.06 Depressieve symptomen afgelopen zeven dagen

	Totaal (N = 133)	
<i>Depressieve symptomen</i>	n	%
Depressie	77	58
Continue score depressie	20.4 (12.5)	

Tabel 3.07 Dood en zelfmoord

	Totaal (N = 135)	
<i>Afgelopen 2 weken</i>	n	%
Veel over de dood nagedacht	58	43
Gevoel gehad dood zou willen zijn	37	27
Aan zelfmoord gedacht	28	21
Zelfmoordpoging ondernomen		
In het afgelopen half jaar	8	6
Ooit	50	37

Tabel 3.08 Hulp bij gezondheid + gebruik verdovende middelen

	Wil hulp Range N = (136-138)		Krijgt hulp Range N = (122-134)		Juiste hulp Range N = (12-54)	
	n	%	n	%	n	%
<i>Gebied</i>						
Lichamelijke gezondheid	51	37	34	26	29	88
Gebit	58	42	41	31	32	97
Voeding	27	20	20	16	16	80
Alcoholgebruik en gevolgen ervan	8	6	13	11	11	85
Druggebruik en gevolgen ervan	12	9	12	10	11	92
Psychische gezondheid	67	49	63	47	41	76

Tabel 3.09 Psychische gezondheid

	Totaal (N = 138)	
<i>Psychische gezondheid</i>	M	SD
Hyperactiviteit-/ aandachtstekortproblemen	4.3	2.6
Emotionele problemen	4.5	2.8

Tabel 3.10 Gebruik van medicijnen in de dertig dagen voorafgaand aan het interview

	Totaal (N = 138)	
<i>Medicijnen</i>	n	%
Slaapmiddelen	11	8
Antidepressiva	8	6
Kalmeringsmiddelen	7	5
Pijnstillers	70	51
Antipsychotica	4	3

Tabel 3.11 Gebruik van alcohol

<i>Alcohol</i>	Totaal (N = 138)	
	<i>n</i>	%
Niet in de afgelopen zes maanden	35	25
Eens per maand of minder	44	32
2-4 keer per maand	36	26
2-3 keer per week	19	14
4 keer per week of vaker	4	3

Tabel 3.12 (Bijna) dagelijks gebruik van drugs en middelen in het jaar voorafgaand aan het interview

<i>Drugs/middelen</i>	Druggebruik Totaal (range N = 135-136)	
	<i>n</i>	%
Methadon	3	2
Heroïne	0	0
Cocaïne	1	1
Medicijnen voor roes	2	1
Amfetaminen	4	3
Cannabis	36	26

Tabel 3.13 Comorbiditeit

<i>Aard comorbiditeit*</i>	Totaal (N = 131)	
	<i>n</i>	%
Geen lichamelijke klachten, drugsgebruik of depressie	7	5
Alleen lichamelijke klachten of drugsgebruik of depressie	46	35
Een combinatie van twee klachten	57	44
- <i>Waarvan lichamelijke klachten en depressie</i>	43	75
- <i>Waarvan lichamelijke klachten en drugsgebruik</i>	10	18
- <i>Waarvan drugsgebruik en depressie</i>	4	7
Lichamelijke klachten én drugsgebruik en depressie	21	16

* *Uitgegaan is van één of meer lichamelijke klachten, depressie en het (bijna) dagelijks gebruik van één of meer middelen.*

4 Contacten en ervaren steun

Tabel 4.01 Frequentie van telefonische contacten met een familielid in het jaar voorafgaand aan het interview

	Totaal (N = 136)	
	n	%
Minstens 1 keer per dag	47	34
Minstens 1 keer per week	53	39
Minstens 1 keer per maand	24	18
Minder dan 1 keer per maand	9	7
Helemaal niet	3	2

Tabel 4.02 Frequentie van ontmoetingen met een familielid in het jaar voorafgaand aan het interview

	Totaal (N = 136)	
	n	%
Minstens 1 keer per dag	20	15
Minstens 1 keer per week	54	40
Minstens 1 keer per maand	35	26
Minder dan 1 keer per maand	17	13
Helemaal niet	10	7

Tabel 4.03 Frequentie van telefonische contacten met een vriend of kennis in het jaar voorafgaand aan het interview

	Totaal (N = 136)	
	n	%
Minstens 1 keer per dag	77	56
Minstens 1 keer per week	41	30
Minstens 1 keer per maand	8	6
Minder dan 1 keer per maand	4	3
Helemaal niet	7	5

Tabel 4.04 Frequentie van bezoeken van een vriend of kennis in het jaar voorafgaand aan het interview

	Totaal (N = 138)	
	n	%
Minstens 1 keer per dag	27	20
Minstens 1 keer per week	60	43
Minstens 1 keer per maand	31	22
Minder dan 1 keer per maand	11	8
Helemaal niet	9	7

Tabel 4.05 Ervaren steun van familie en vrienden & kennissen

	Familie (N = 136)	Vrienden & kennissen (N = 138)
<i>Staan klaar om</i>	M (SD)	M (SD)
Een leuke tijd mee te hebben	3.2 (1.3)	3.8 (1.1)
Voeding of een slaappleaats aan te bieden	3.2 (1.4)	3.5 (1.2)
Te luisteren als u over uzelf of uw problemen praat	3.4 (1.5)	4.2 (1.1)
Mee te gaan naar een afspraak voor morele steun?	2.6 (1.5)	3.2 (1.4)
Te tonen dat hij of zij om u geeft of van u houdt?	3.5 (1.4)	4.0 (1.1)
Ervaren steun (gemiddelde)	3.2 (1.2)	3.7 (1.0)
Vijfpuntsschaal: (1=nooit, 5=altijd)		

Tabel 4.06 Vaste partner?

	Totaal (N = 138)	
	n	%
Vaste partner	79	57

Tabel 4.07 Hulp bij relatie

<i>Gebied</i>	Wil hulp Range N= (79-136)		Krijgt hulp Range N= (73-133)		Juiste hulp Range N= (6-17)	
	n	%	n	%	n	%
Relatie met familie	26	19	17	13	14	88
Sociale contacten (vrienden en kennissen)	21	15	19	14	8	47
Relatie met partner	9	11	6	8	5	83

Tabel 4.08 Hulp voor de kinderen

<i>Gebied</i>	Wil hulp (N=54)		Krijgt hulp (N=54)		Juiste hulp (N=19)	
	n	%	n	%	n	%
Hulp voor de kinderen	20	37	22	41	14	74

5 Veiligheid, weerbaarheid en zingeving

Tabel 5.01 Veiligheid in de 12 maanden voorafgaand aan het interview

	Totaal (N = 138)	
	n	%
Slachtoffer van een geweldsmisdrijf	35	26
Slachtoffer van een niet gewelddadig misdrijf	31	22
Slachtoffer van enig misdrijf	56	41

Tabel 5.02 Arrestaties in het jaar voorafgaand aan het interview

	Totaal (N = 138)	
	n	%
Opgepakt of gearresteerd vanwege een mogelijk misdrijf	22	16
Gemiddeld aantal arrestaties, indien gearresteerd	5.0 (14.6), range 1-70	

Tabel 5.03 Hulp bij veiligheidsaspect

<i>Gebied</i>	Wil hulp (N = 138)		Krijgt hulp (Range N =131-132)		Juiste hulp (Range N =10-19)	
	n	%	n	%	n	%
Bescherming van de eigen veiligheid	24	17	20	15	16	84
Bescherming van anderen tegen dreigend of lastig gedrag van jezelf	17	12	12	9	10	100

Tabel 5.04 Hulp bij weerbaarheid

<i>Gebied</i>	Wil hulp N = 138		Krijgt hulp N = 132		Juiste hulp N = 24	
	n	%	n	%	n	%
Versterken weerbaarheid en eigen kracht	41	30	26	20	21	88

Tabel 5.05 Religieuze achtergrond

<i>Religieuze achtergrond</i>	Totaal (N = 121)	
	n	%
Geen	55	45
Katholiek	39	32
Nederlands Hervormd	5	4
Gereformeerd	5	4
Moslim	15	12
Hindoe	2	2

Tabel 5.06 Actief religieus

	Totaal (N = 132)	
<i>Actief religieus</i>	n	%
Niet actief	89	67
Beetje actief	28	21
Actief	15	11

Tabel 5.07 Hulp bij zingeving

<i>Gebied</i>	Wil hulp N = 132		Krijgt hulp N = 126		Juiste hulp N = 14	
	n	%	n	%	n	%
Manier van diepte geven aan het leven of om dit te veranderen	20	15	15	12	13	93

6 Kwaliteit van leven

Tabel 6.01 Objectieve kwaliteit van leven indicatoren

	Totaal (N = 138)	
	n	%
% Daginvulling (138)	94	68
% Werk nu (138)	38	27
% Arrestaties laatste jaar (138)	22	16
% Slachtoffer van misdrijf afgelopen jaar	56	41

Tabel 6.02 Subjectieve kwaliteit van leven indicatoren

	Totaal (Range N = 131-138)	
	Gem.	(SD)
Algemene levenskwaliteit ⁷	4.4	1.4
Woonsituatie	4.8	1.7
Algemene verzorging	5.9	1.0
Financiën	3.5	1.7
Daginvulling	4.6	1.7
Lichamelijke gezondheid	5.0	1.5
Psychische gezondheid	4.6	1.7
Relatie met familie	4.2	1.9
Sociale relaties	5.3	1.5
Weerbaarheid	5.4	1.3
Zingeving	5.2	1.3
Veiligheid	5.6	1.3
Kinderen	6.2	1.0

⁷ Nota bene, dit is met behulp van twee vragen naar algemene kwaliteit van leven gemeten.

7 Opvang en hulpverlening & ervaren baat

Tabel 7.01 Zorgcontacten ooit en in de zes maanden voorafgaand aan het interview

	Ooit (Range N = 131-138)		Afgelopen zes maanden (Range N = 131-138)	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
<i>Psychiatrische hulp</i>				
a. Ambulante Psychiatrische zorg (dagbe- handeling, medicijnpoli, Zorgcoördinatieteam)	68	50	39	29
b. Opname in Psychiatrische Zorg	19	14	3	2
<i>Verslavingszorg</i>				
a. Ambulante Verslavingzorg, exclusief methadonverstrekking	6	4	3	2
b. Ambulante Methadonverstrekking	0	0	0	0
c. Opname in Verslavingzorg	1	1	0	0
<i>Medische zorg</i>				
a. Sociaal medische spreekuren, verpleegkundigen	32	24	16	12
b. Huisarts	136	99	108	79
c. Algemeen ziekenhuis (incl. poli, etc)	123	90	67	49
<i>Overige:</i>				
a. Algemeen maatschappelijk werk	93	68	58	42
b. Kredietbank	27	20	23	17
c. (Begeleid) zelfstandig wonen, ambulante woonbegeleiding	99	73	85	63
d. Beschermd en beschut wonen	23	18	15	11
e. Jeugdzorg	85	63	24	18
f. Kinderbescherming	49	36	10	7
g. Rechtshulp (sociaal raadslieden)	33	25	17	13
h. Vrouwenhulpverlening, Stichting tegen vrouwenhandel, Steunpunt Huiselijk Geweld (ASHG)	30	22	18	13
i. Politie, vreemdelingenpolitie	64	47	30	22
j. GGD	70	51	32	23

Tabel 7.02 Veranderingen in de situatie van de jongeren sinds de aanvang van de begeleiding/opvang

Gebied	Totaal (Range N = 55-138)					
	Verbeterd		Hetzelfde gebleven		Verslechterd	
	n	%	n	%	n	%
Woonsituatie (137)	103	75	18	13	16	12
Huishouden, zelfverzorging en verzorging eventuele kinderen (138)	60	43	72	52	6	4
Financiële situatie (146)	60	43	38	28	40	29
Manier waarop de dag wordt doorgebracht (137)	65	47	46	34	26	19
Contacten met familieleden (136)	54	40	65	48	17	13
Sociale contacten (137)	48	35	69	50	20	15
Partner (79)	26	33	22	28	11	14
Lichamelijke toestand (138)	56	41	51	37	31	22
Emotionele en psychische toestand (138)	62	45	48	35	28	20
Zelfstandigheid en weerbaarheid	78	57	55	40	5	4
Zingeving en diepte geven aan het leven (132)	53	40	71	54	8	6
Veiligheid en gevoel van veiligheid (138)	40	29	83	60	15	11
Kinderen (55)	21	38	17	31	2	4

Tabel 7.03 Zorgconfiguraties

	Totaal (Range N = 122-136)							
	Geen hulp gewenst en niet ontvangen		Onvervulde zorgbehoeften		Ongevraagde bemoeienis		Hulp gewenst en ontvangen	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Sociale relaties	106	80	8	6	6	5	13	10
Familie relaties	99	76	16	12	6	5	10	8
Bescherming eigen veiligheid	100	76	12	9	8	6	12	9
Bescherming van anderen	110	84	9	7	4	3	8	6
Lichamelijke gezondheid	74	56	24	18	7	5	27	21
Psychische gezondheid	53	40	18	14	13	9	49	37
Alcoholgebruik	107	88	2	2	7	6	6	5
Drugsgebruik	105	85	6	5	6	5	6	5
Zelfverzorging	120	94	1	1	4	3	3	2
Verzorging gebit	59	45	31	24	14	11	27	21
Voeding	89	70	19	15	12	9	8	6
Vervoer	112	87	8	6	5	4	4	3
Huisvesting	17	13	36	26	7	5	76	56
Huishouden	104	78	5	4	15	11	9	7
Financiën	17	13	15	11	19	14	85	63
Vinden van werk	76	61	26	21	5	4	18	14
Dagbesteding	76	58	13	10	11	8	32	24
Basisvaardigheden	105	83	14	11	4	3	4	3

Bijlage 2 Tabellen met verschillen tussen meiden en moeders in de opvang

2 Profiel en bestaansvoorwaarden

Tabel 2.01 Algemene kenmerken

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81) ⁸	Significant/ p-waarde
Leeftijd	20.7	19.8	.00
Allochtoon	54%	48%	n.s.
<i>Opleidingsniveau</i>			n.s.
Geen of lager	48%	42%	
Voortgezet	34%	40%	
Vervolg	18%	19%	
<i>Oorspronkelijke woonsituatie:</i>			n.s.
2-oudergezin	50%	58%	
1-oudergezin met moeder	39%	28%	
1-oudergezin met vader	-	3%	
Inwonend bij familie	2%	3%	
Pleeggezin of bij anderen	6%	4%	
Adoptief ouders	4%	3%	
Anders	-	3%	

Tabel 2.02 Inkomstenbronnen in het jaar voorafgaand aan het interview

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
Bijstands- of daklozenuitkering	41%	33%	n.s.
Andere uitkering (ziekte, arbeidsongeschiktheid, werkloosheid, etc.)	37%	28%	n.s.
Loon uit betaald werk met arbeidscontract	36%	53%	.05
Loon uit betaald werk zonder arbeidscontract (zwart werk, straatkrant, ed.)	18%	20%	n.s.
Illegale inkomsten	2%	13%	.02
Andere bronnen van inkomen (alimentatie, partner/ouders, etc.)	46%	57%	n.s.
Gemiddeld aantal inkomstenbronnen	1.77	2	n.s.

Tabel 2.03 Schulden

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
<i>Schulden</i>	75%	68%	n.s.
Gemiddelde schuld (gebaseerd op n = 87)	5.357	5.254	n.s.

⁸ Het uitgangspunt voor onderstaande tabellen is dat de steekproef 81 meiden zonder kind en 57 met kind bevat. Per vraag of vervolgvraag kunnen deze aantallen verschillen.

Tabel 2.04 Vaste daginvulling

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
Dagbesteding	81%	59%	.008
Huidige daginvulling:			
Betaalde baan met arbeidscontract	35%	35%	n.s.
Opleiding	69%	44%	.01
Anders	65%	13%	.00

Tabel 2.05 Hulp bij Financiën, dagbesteding, werk, basisvaardigheden en vervoer

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
Wil hulp met financiën	73%	74%	n.s.
Krijgt hulp met financiën	67%	84%	n.s.
Wil hulp met dagbesteding	27%	37%	n.s.
Krijgt hulp met dagbesteding	26%	38%	n.s.
Wil hulp met vinden van werk	31%	36%	n.s.
Krijgt hulp met vinden van werk	14%	22%	n.s.
Wil hulp met basisvaardigheden (lezen, schrijven, rekenen etc.)	9%	16%	n.s.
Krijgt hulp met basisvaardigheden	2%	9%	n.s.
Wil hulp met vervoer	11%	9%	n.s.
Krijgt hulp met vervoer	-	12%	.01

Tabel 2.06 Leeftijd waarop jongeren de oorspronkelijke woonsituatie hebben verlaten

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
Leeftijd bij verlaten oorspronkelijke woonsituatie	15.9	16.23	n.s.

Tabel 2.07 Factoren die meespeelden bij het verlaten van de oorspronkelijke woonsituatie

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
het contact met mijn (stief)vader was niet goed	19%	31%	n.s.
het contact met mijn (stief)moeder was niet goed	39%	46%	n.s.
het contact met mijn broer(s) was niet goed	9%	12%	n.s.
het contact met mijn zus(sen) was niet goed	5%	11%	n.s.
er was veel ruzie	56%	68%	n.s.
mijn vriend(in) werd niet geaccepteerd	12%	20%	n.s.
ik was zwanger en kon niet langer thuisblijven	26%	1%	.00
ik ben door ouders/opvoeders het huis uitgezet	23%	33%	n.s.
ik werd lichamelijk mishandeld (bijvoorbeeld slaan, schoppen, voorwerpen naar je gooien)*	21%	24%	n.s.
ik werd emotioneel mishandeld (bijvoorbeeld dreigingen, geen respect voor je gevoelens, dingen zeggen om pijn te doen, of verbieden om naar buiten te gaan)*	26%	46%	.02
ik werd seksueel mishandeld (intimiteit die je niet wilde of niet prettig vond, of ongewenste seksuele handelingen/gemeenschap)*	11%	10%	n.s.
mijn vader/moeder was alcoholverslaafd	9%	15%	n.s.
mijn vader/ moeder was drugsverslaafd	5%	7%	n.s.
er waren (forse) financiële problemen	18%	15%	n.s.
problemen met politie/ justitie	7%	9%	n.s.

Tabel 2.08 Type woon- / verblijfsituaties sinds het verlaten van de oorspronkelijke woonsituatie

	Moeders (n = 57)	Niet moeders (n = 81)	Significant/ p-waarde
<i>Slaaplocaties sinds verlaten oorspronkelijke woonsituatie</i>			
tijdelijk bij familie	75%	73%	n.s.
in woonvoorziening voor dak- en thuislozen	28%	28%	n.s.
in (woon)voorziening voor jongeren	79%	88%	n.s.
in eigen zelfstandige woning	40%	30%	n.s.
(permanent) bij familie, vrienden, kennissen	30%	30%	n.s.
in (psychiatrich) ziekenhuis, opvang, verslavingskliniek	19%	21%	n.s.

Tabel 2.09 Slaaplocaties in de maand voorafgaand aan het interview

	Moeders (n = 57)	Niet moeders (n = 81)	Significant/ p-waarde
<i>Verblijf afgelopen 30 dagen:</i>			
tijdelijk bij familie	44%	44%	n.s.
in woonvoorziening voor jongeren	68%	80%	n.s.

Tabel 2.10 Huisvesting + huishouding & zelfverzorging

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
Wil hulp mbt huisvesting	80%	84%	n.s.
Krijgt hulp mbt huisvesting	58%	64%	n.s.

3 Lichamelijke & psychische gezondheid en middelengebruik

Tabel 3.01 Aantal lichamelijke klachten in de dertig dagen voorafgaand aan het onderzoek

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
Lichamelijke klachten (gemiddeld aantal)	2.1	3.0	.014
Lichamelijke klachten afgelopen 30 dagen	81%	89%	n.s.

Tabel 3.02 Type lichamelijke klachten afgelopen 30 dagen

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
Ontsteking/infectie- of parasitaire ziekten	7%	24%	.012
Nieuwvorming/gezwel	0%	0%	n.s.
Voedings-/stofwisselings-/ immuniteit	2%	6%	n.s.
Bloed bloedbereidende organen	13%	13%	n.s.
Zenuwstelsel en zintuigen (hoofdpijn, ziekten hersenen en ruggenmerg, etc.)	50%	68%	.05
Hart- en vaatziekten	2%	6%	n.s.
Luchtwegen	18%	28%	n.s.
Maag-/darmstelsel	25%	43%	.03
Urinewegen/ geslachtsorganen	13%	14%	n.s.
Huid	9%	24%	.02
Spieren/ skelet/ bindweefsel (artritis)	40%	50%	n.s.
Aangeboren afwijkingen/ geboorteletsel	6%	6%	n.s.
Ongevallen en vergiftigingen	0%	6%	.06
Complicaties van zwangerschap of bevalling	11%	6%	n.s.
Overige aandoeningen	18%	9%	n.s.

Tabel 3.03 Klachten aan het gebit de afgelopen 30 dagen

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
<i>Gebit</i>	25%	35%	n.s.

Tabel 3.04 Tandarts hulp de afgelopen twee jaar

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
Tandartsbehandeling (afgelopen 2 jaar)	65%	77%	n.s.

Tabel 3.05 Verzekerd tegen ziektekosten en/of tandartskosten

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
Verzekerd voor ziekte- en/ of tandartskosten	98%	95%	n.s.

Tabel 3.06 Depressieve symptomen afgelopen zeven dagen

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
Depressie	46%	66%	.01

Tabel 3.07 Dood en zelfmoord

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
Afgelopen halfjaar een periode van 2 weken of langer waarin veel over de dood nagedacht	33%	49%	.065
Afgelopen halfjaar een periode van 2 weken of langer waarin de respondent liever dood zou willen zijn	15%	36%	.007
Afgelopen halfjaar een periode van 2 weken of langer waarin aan zelfmoord gedacht	11%	27%	.024
Afgelopen jaar zelfmoordpoging	4%	7%	n.s.
Ooit zelfmoordpoging	32%	41%	n.s.

Tabel 3.08 Hulp bij gezondheid + gebruik verdovende middelen

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
Wil hulp mbt lichamelijke gezondheid	25%	46%	.01
Krijgt hulp mbt lichamelijke gezondheid	14%	33%	.01
Wil hulp mbt gebit	40%	43%	n.s.
Krijgt hulp mbt gebit	28%	34%	n.s.
Wil hulp mbt voeding	18%	21%	n.s.
Krijgt hulp mbt voeding	8%	20%	.07
Wil hulp mbt alcoholgebruik	2%	9%	.09
Krijgt hulp mbt alcoholgebruik	4%	14%	.08
Wil hulp mbt drugs	2%	14%	n.s.
Krijgt hulp mbt drugs	4%	13%	n.s.
Wil hulp mbt psychische gezondheid	36%	58%	.01
Krijgt hulp mbt psychische gezondheid	34%	56%	.00

Tabel 3.09 Psychische gezondheid

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
hyperactiviteit/ aandachtstekortproblemen	3.7	4.8	.016
Emotionele problemen	3.8	5.0	.019

Tabel 3.10 Gebruik van alcohol

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
			.08
Nooit	28%	24%	
Eens per maand of minder	42%	23%	
1-3 keer per maand	21%	30%	
1-4 keer per week	7%	19%	
Dagelijks of bijna dagelijks	2	4%	

Tabel 3.11 (Bijna) dagelijks gebruik van drugs en middelen in het jaar voorafgaand aan het interview

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
Druggebruik (cannabis)	18%	33%	.05

Tabel 3.12 Comorbiditeit

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
Totale comorbiditeit (gemiddelde van scores 0 - 3)	1.43	1.9	.00

4 Contacten en ervaren steun

Tabel 4.01 Frequentie van telefonische contacten met een familielid in het jaar voorafgaand aan het interview

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
			.02
Minstens 1 keer per dag	50%	24%	
Minstens 1 keer per week	34%	42%	
Minstens 1 keer per maand	13%	21%	
Minder dan 1 keer per maand	4%	9%	
Helemaal niet	0%	4%	

Tabel 4.02 Frequentie van ontmoetingen met een familielid in het jaar voorafgaand aan het interview

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
			.08
Minstens 1 keer per dag	18%	13%	
Minstens 1 keer per week	48%	34%	
Minstens 1 keer per maand	25%	26%	
Minder dan 1 keer per maand	5%	18%	
Helemaal niet	4%	10%	

Tabel 4.03 Frequentie van telefonische contacten met een vriend of kennis in het jaar voorafgaand aan het interview

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
			n.s.
Minstens 1 keer per dag	63%	51%	
Minstens 1 keer per week	26%	33%	
Minstens 1 keer per maand	5%	6%	
Minder dan 1 keer per maand	0%	5%	
Helemaal niet	5%	5%	

Tabel 4.04 Frequentie van activiteiten met een vriend of kennis in het jaar voorafgaand aan het interview

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
			n.s.
Minstens 1 keer per dag	7%	9%	
Minstens 1 keer per week	37%	46%	
Minstens 1 keer per maand	39%	25%	
Minder dan 1 keer per maand	7%	11%	
Helemaal niet	11%	10%	

Tabel 4.05 **Ervaren steun van familie**

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
Staan klaar om			
Een leuke tijd mee te hebben	3.45	3.05	.08
Voeding of een slaappleats aan te bieden	3.45	3.09	n.s.
Te luisteren als u over uzelf of uw problemen praat	3.88	3.13	.00
Mee te gaan naar een afspraak voor morele steun?	2.63	2.60	n.s.
Te tonen dat hij of zij om u geeft of van u houdt?	3.79	3.30	.04
Ervaren steun (gemiddelde) familie	3.44	3.03	.05
Vijfpuntsschaal: (1=nooit, 5=altijd)			

Tabel 4.06 **Ervaren steun van vrienden & kennissen**

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
Staan klaar om			
Een leuke tijd mee te hebben	3.84	3.79	n.s.
Voeding of een slaappleats aan te bieden	3.51	3.52	n.s.
Te luisteren als u over uzelf of uw problemen praat	4.33	4.05	n.s.
Mee te gaan naar een afspraak voor morele steun?	3.23	3.17	n.s.
Te tonen dat hij of zij om u geeft of van u houdt?	3.95	3.99	n.s.
Ervaren steun (gemiddelde) vrienden	3.77	3.70	n.s.
Vijfpuntsschaal: (1=nooit, 5=altijd)			

Tabel 4.07 **Vaste partner?**

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
			n.s.
Vaste partner	58%	57%	

Tabel 4.08 **Hulp bij relatie**

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
Wil hulp met familierelaties	11%	25%	.04
Krijgt hulp met familierelaties	4%	19%	.01
Wil hulp met sociale relaties	11%	19%	n.s.
Krijgt hulp met sociale relaties	6%	20%	.02
Wil hulp voor relatie met partner	11%	10%	n.s.
Krijgt hulp voor relatie met partner	5%	9%	n.s.

5 Veiligheid, weerbaarheid en zingeving

Tabel 5.01 Veiligheid in de 12 maanden voorafgaand aan het interview

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
Afgelopen jaar slachtoffer geweldsmisdrijf	29%	24%	n.s.
Afgelopen jaar slachtoffer niet-geweldsmisdrijf (diefstal ed.)	23%	22%	n.s.

Tabel 5.02 Arrestaties in het jaar voorafgaand aan het interview

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
Gearresteerd	11%	20%	n.s.

Tabel 5.03 Veiligheidsaspect

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
Wil hulp mbt bescherming veiligheid	14%	20%	n.s.
Krijgt hulp mbt bescherming veiligheid	12%	17%	n.s.
Wil hulp ter bescherming veiligheid van anderen	5%	17%	.03
Wil hulp ter bescherming veiligheid van anderen	6%	11%	n.s.

Tabel 5.04 Hulp bij weerbaarheid

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
Wil hulp ter versterking weerbaarheid	26%	32%	n.s.
Krijgt hulp ter versterking weerbaarheid	12%	25%	.05

Tabel 5.05 Religieuze achtergrond

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
			n.s.
Geen	41%	49%	
Katholiek	37%	29%	
Nederlands Hervormd	6%	3%	
Gereformeerd	0%	7%	
Moslim	14%	11%	
Hindoe	2%	1%	

Tabel 5.06 Actief Religieus

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
			n.s.
Niet actief	61%	72%	
Beetje actief	26%	18%	
Actief	13%	10%	

Tabel 5.07 Hulp bij zingeving

	Moeders (N =57)	Niet moeders (N =81)	Significant/ p-waarde
Wil hulp mbt zingeving	9%	19%	n.s.
Krijgt hulp mbt zingeving	10%	13%	n.s.

7 Opvang en hulpverlening

Tabel 7.01 Zorgcontacten ooit en in de zes maanden voorafgaand aan het interview

	Ooit			Laatste 6 mnd (indien 'ooit')		
	Moeders	Niet moeders	p-waarde Chi2	Moeders	Niet moeders	p-waarde Chi2
<i>Psychiatrische hulp</i>						
a. Ambulante Psychiatrische zorg (dagbe-handeling, medicijnpoli, Zorgcoördinatieteam)	45%	53%	n.s.	36%	70%	.00
b. Opname in Psychiatrische Zorg			n.s.			n.s.
<i>Verslavingszorg</i>						
a. Ambulante Verslavingzorg, exclusief methadonverstrekking	0%	7%	.03	-	-	-
b. Ambulante Methadonverstrekking	-	-	-	-	-	-
c. Opname in Verslavingzorg	2%	0%	n.s.	-	-	-
<i>Medische zorg</i>						
a. Sociaal medische spreekuren, verpleegkundigen	39%	14%	.00	44%	73%	n.s.
b. Huisarts	98%	100%	n.s.	87%	81%	n.s.
c. Algemeen ziekenhuis (incl. poli, etc)	93%	88%	n.s.	61%	54%	n.s.
<i>Overige:</i>						
a. Algemeen maatschappelijk werk	77%	62%	.06	59%	69%	n.s.
b. Kredietbank	26%	16%	n.s.	71%	100%	.03
c. (Begeleid) zelfstandig wonen, ambulante woonbegeleiding	78%	69%	n.s.	93%	86%	n.s.
d. Beschermd en beschut wonen	14%	20%	n.s.	67%	69%	n.s.
e. Jeugdzorg	64%	62%	n.s.	44%	20%	.01
f. Kinderbescherming	36%	36%	n.s.	44%	7%	.00
g. Rechtshulp (sociaal raadslieden)	35%	19%	.03	56%	47%	n.s.
h. Vrouwenhulpverlening, Stichting tegen vrouwenhandel, Steunpunt Huiselijk Geweld (ASHG)	28%	19%	n.s.	71%	53%	n.s.
i. Politie, vreemdelingenpolitie	56%	41%	.07	43%	55%	n.s.
j. GGD	54%	48%	n.s.	59%	41%	n.s.

Tabel 7.02 **Veranderingen in de situatie van de jongeren sinds de aanvang van de begeleiding/opvang**

	Moeders (N = 57)	Niet moeders (N = 81)	Significant/ p-waarde
<i>Woonsituatie:</i>			n.s.
Verbeterd	72%	78%	
Hetzelfde gebleven	16%	11%	
Verslechterd	12%	11%	
<i>Financiële situatie:</i>			n.s.
Verbeterd	46%	42%	
Hetzelfde gebleven	21%	32%	
Verslechterd	33%	26%	
<i>Dagbesteding:</i>			n.s.
Verbeterd	52%	44%	
Hetzelfde gebleven	34%	33%	
Verslechterd	14%	22%	
<i>Lichamelijke toestand:</i>			n.s.
Verbeterd	37%	43%	
Hetzelfde gebleven	44%	32%	
Verslechterd	19%	25%	
<i>Emotionele en psychische toestand:</i>			n.s.
Verbeterd	46%	44%	
Hetzelfde gebleven	40%	31%	
Verslechterd	14%	25%	
<i>Zelfstandigheid en weerbaarheid:</i>			n.s.
Verbeterd	60%	54%	
Hetzelfde gebleven	39%	41%	
Verslechterd	2%	5%	
<i>Zingeving en diepte geven aan het leven:</i>			
Verbeterd	41%	40%	
Hetzelfde gebleven	56%	53%	
Verslechterd	4%	8%	
<i>Veiligheid en gevoel van veiligheid:</i>			n.s.
Verbeterd	32%	27%	
Hetzelfde gebleven	56%	63%	
Verslechterd	12%	10%	